

melyeknek egész 40 foknyi hajlásuk van, és némely helyen papírvékonyaságu mészpordok-rétegek által vonotnak át. Világos, hogy ezen jégtömb vége ezelőtt a sziklafalig ért, és olvadás, vagy a mit én valószínűsítetek tartok, a legjobb huzódó üregekben és nyílásokban való elpárolgása által, a mostani helyre vonult vissza. Ezen ósági jégfalón látunk újabb jégképleteket is, melyek gyönyörű szépek. Különösen bámulásra ragadt egy háromtagu gazdagon díszített függöny, tiszta megmerevedett vízből fonva, mely felülről a jégfalon lecsüng, maga és a fal között szabad tórt hagyván hátra.

Ezen folyosó keleti része hegyes szögben, gazdagon ékített kápolnával végződik, a hol jégfal és szikla egymással találkoznak.

Lefelé nézve nagy, szétdarabolt sziklatömböket láthatunk, szabálytalan üregeket és nyílásokat hagyván maguk közt, melyek még nagyobb mélységbe vezetnek, azonban csak helyenként jéggel, itt-ott cseppkövekkel vannak kitöltve. Az esetlegesen leolvadó víz ezen üreget át folyik le.

Hogy a balfelől, ugynevezett Ruffiny-folyosóba*) juthassunk, vissza kell térnünk a nagy terembe, honnan a jobboldalihoz hasonló lépcsőn ereszkedhetünk le. A viszonyok itt tökéletesen ugyanazok, mint a minők az előbbiben. Ugyanazon jégcsapok, ugyanazon jégfal, csak hogy itt kristályokkal is be van hintve. Mágikus hatást gyakorolnak egész 40 foknyi hajlásuk van, és némely helyen papírvékonyaságu mészpordok-rétegek által vonotnak át. Világos, hogy ezen jégtömb vége ezelőtt a sziklafalig ért, és olvadás, vagy a mit én valószínűsítetek tartok, a legjobb huzódó üregekben és nyílásokban való elpárolgása által, a mostani helyre vonult vissza. Ezen ósági jégfalón látunk újabb jégképleteket is, melyek gyönyörű szépek. Különösen bámulásra ragadt egy háromtagu gazdagon díszített függöny, tiszta megmerevedett vízből fonva, mely felülről a jégfalon lecsüng, maga és a fal között szabad tórt hagyván hátra.

lang, és a hideg télies északi szelek bevonulhatnak és bevonulhatnak bele.

A behatólag viz, mely ezelőtt a sziklában ezen üreget vájta, most jégalakban merevedett meg, réteg réteg fölé rakódott, míg végre ezen hatalmas 40 láb vastag jégtömb jött létre.

Ezen jégtömb felső felülete képezi a barlang felső emeletének tükörsíkját, oldalai képezik az alsóknak jégfalait.

A sziklabetonozat érinti homlokát, mi által ezen két emelet — felső és alsó — jött létre.

A téli hidegben képződött jéget a nyár nem bírja elolvasztani. E barlang nem más, mint természetes jégverem, melynek tartalma folytonosan növekedni látszik.

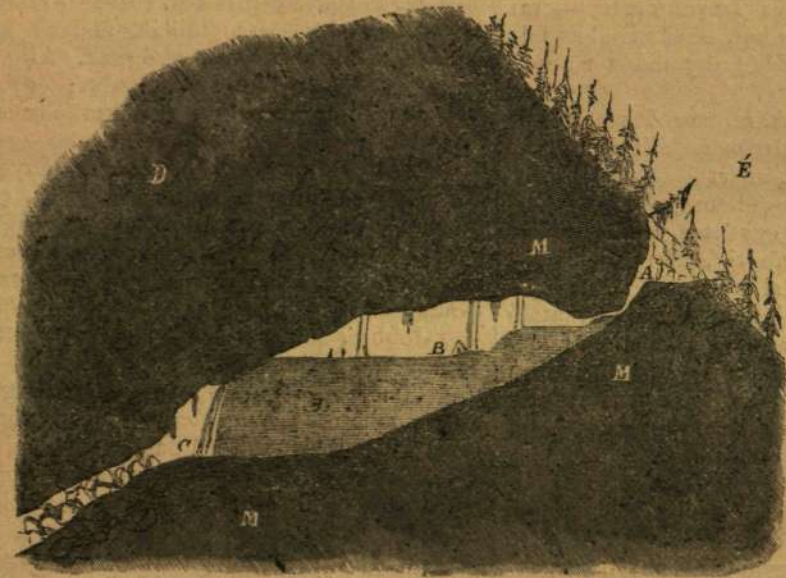
E jégbarlang létezésének feltételeit — a mindenesetre több mint 3000 láb magas fekvésen kívül — főleg a következőkben találom: 1.) A falaknak, valamint nyílásának északi fekvésében. 2.) Az aránylag kis nyílást felülről védik az előrenyúló sziklarészek, előlről pedig a fennsíkot alkotó mésztöredékek; a nap a barlang nyílását soha sem éri, mivel a mohvankoson alól nem juthat. 3.) Hogy alacsony hőmérséke melegebb időben is megmaradhat, arra lényeges feltételnek találom azt is, hogy a barlang befelé lejt. A kifelé lejtés a hideg, nehezebb levegőt ki engedné folyni, midőn melegebb levegő nyomulna be helyébe. 4.) Fontos feltétel végre, lehető gyors lefolyása a

az egyiptomi alkirály és a persa sah ugyan egy évben t. i. a Hedsira 1245-ik évében (időszámításunk szerint 1830-ban) született, és így jelenleg mindhárman 43 évesek.

(Persa vendélek ocsósága.) Egy ügyes szemfényvesztő, ki a sah előtt Konstantinápolyba, mikor a szultán vendége volt, néhány meglepő mutatványt produkált, annyira megtetszett a királyok királyának, főleg azért, hogy egy puskát saját mellére szegezve elűtött s a megjelölt golyót szájából vette ki, hogy ő királyi felsége a nap és oroslán rendjelét méltóztatott számára legkegyelmesebben adományozni.

(Nevezetes följedezés.) Egy heidelbergi tudós közelebbről egy egyiptomi sirban egy papyrus-kéziratot talált és fordított le, mely III. Ramses pharaónak egy köriratát tartalmazza a föld kerekiségének valamennyi nemzetéhez intézve, s abban részletesen elősorolja azon okokat, melyek a zsidóknak a pharaók birodalmából történt kiköltözését előidézték.

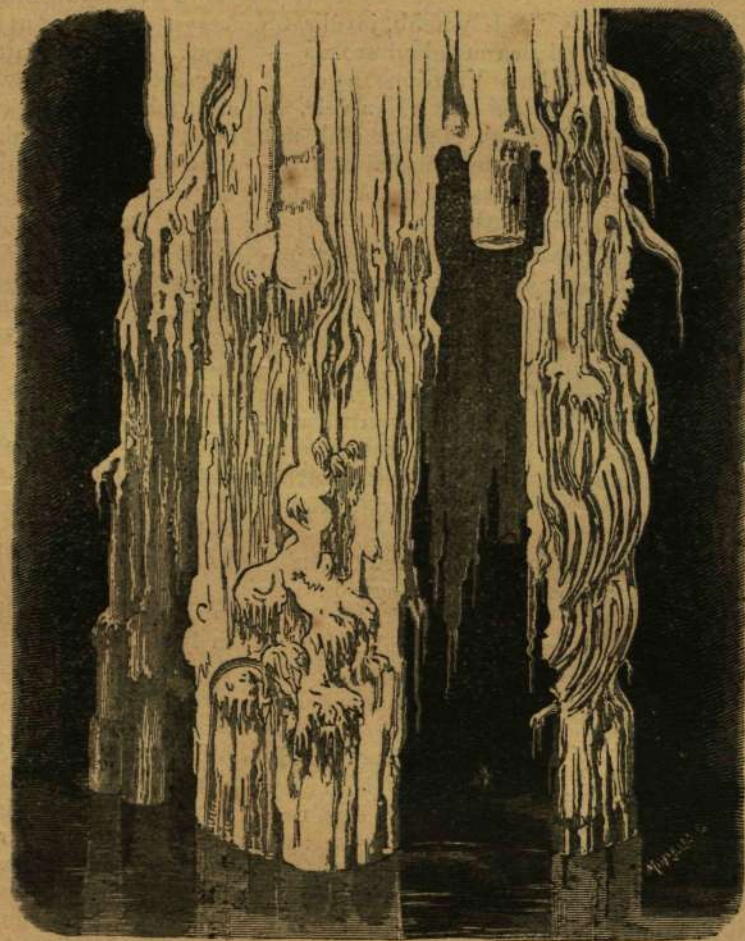
(Christina spanyol királynő férje.) Saint-Adresseben Harre mellett meghalt f. hó 12-kén reggel Fernando Munoz y Rianzares herceg, Christina spanyol özvegy királyné (Izabella anyjának) férje. Fernando Munoz alacsony származású volt és 1810-ben született Terraconban, Cuenca tartományban. Mint a királyi testőrség tagja, heves szenvedélyt keltett a királyné szívé-

Dobsinai jégbarlang. (A barlang átmetszete.)

É = észak, D = dél.

A. bejárat; — B. felső barlangrész a jégszalonnal, a három jégszálalattal és a jégdombbal; — C. alsó barlangrész, a jégfolyosó a nagy jégfállal, mely általában jégképződéssel van díszítve; lefelé kötőbővel kirakott nyílás, a víz esetleges lefolyása; — M. mészsík; — J. a nagy jégtömb.

Dobsinai jégbarlang. (Az egyik jégszlop alsó része.)

rol egy, a falhoz támaszkodó (belül megvilágított) finom jégszálakból szőtt áttetsző lugos, melynek bejáratához léglépcsők vezetnek; belsejét nagy csillogó kristályok díszítik.

A mi e barlang hőfokát illeti: különféle helyen tett méréseink azt mutatták, hogy általában 0° körül ingadozik, legtöbbször azonban felette áll.

A levegő nedvessége, úgy látszik, hogy tetemesebb a felső emeletben, mint az alsóban, hol például a jégfal egészen száraz volt s csak itt-ott mutatkozott vízcsépegés.

Az egész barlang látogatásra nézve célszerű berendezés mellett, mely Dobsina polgárainak díszére válik, igen kényelmesen megtekinthető, és a hideg (mivel belül léghuzam nincsen) akkor sem okoz kellemetlen érzést, ha valaki, mint mi, naponként 3 óra hosszat időz benne.

Azokban bucsut veszünk a barlangtól, jöhetnek a megváltás kissé nehezen esik.

A napfényre kiérve látjuk északi irányban — honnan akkor (aprilis derekán) hideg szél zúgott — a hóval fedett Tátrát, valamint balra a Kralova-Holat, Királyhegyet, szintén fehér lepelben.

Egészben és nagyban véve, a dobsinai jégbarlang: kimosási barlang, rá következett beomlással. Ezen beomlás következtében kinyílt a bar-

leolvadt vagy behatólag viznek, melegebb időszakokban.

Ugy hiszem, hogy ezen nevezetes tünemény a fennebiekben elég természetes magyarázatot talál, s csak egyet akarok még érinteni.

Említettem, hogy a jégtömb váltakozva fehér légbuborékos és zöldes légmentes rétegekből áll. Tyndall kimutatta, hogy: ha légtartalmu víz gyorsan fagy meg, a jég a légbuborékokat magába zárja, miáltal fehér jég képződik; ha ellenben a fagyás lassan megy végbe, akkor a buborékok a fagyás közben lefelé*) szorítottak és a tiszta zöld jégtábla alatt vékony réteget képeznek. A fehér jég tehát alkalmasint a hideg, a zöld a melegebb időszakokban képződött.

Ezen tény, összekötve néhány mással s összevetve azon kísérletekkel, melyek e nyár folytán a barlangban a nagy buzogóságot keltették dr. Fehér és Ruffiny urak által eszközöltétek, minden esetre támpontokat fognak nyújtani e jégbarlang történetéhez.

Egyveleg.

(Három keleti fejedelem életkora.) A Konstantinápolyban megjelenő „Dsuvaib“ című lap különös véletlennek tartja, hogy a török szultán,

ben, ki egy alkalommal, midőn Buen Retiro-ból Madridba kísértette magát, leejtő zsebkendőjét, és Munoznak, ki fölvette, meghagyta, hogy maradjon kocsija mellett. Három hóval VII. Ferdinánd halála után özvegye 1833. december 28-án titokban egybekelt a testőrral, kit nemsokára rianzaresi herceggé tett. Munoz első osztályu spanyol grand és aranygyapjas vitéz volt; Lajos Fülöp a becsületrend nagykeresztjéért és a montmorti francia hercegi címzet adományozta neki. Politikai szerepet nem játszott.

(Országgyűlési jelenet a régi időkben.) A pozsonyi országgyűlések tanácskozási helyisége nem valami díszes volt. Egyik lap ugyanis ismertetőn a régi országgyűlés termét, többi közt következőleg ír: A hosszú karzatot a falból kiálló huszonnégy vastag támfá tartotta. Midőn 1839. aug. 3-án a szólás szabadság tárgyában pár perczel előbb Palóczy László borsodi követ Horatius ama szavait idézte, hogy „az igaz és szilárd férfi nem ingadoz, ha a világ kifordul is sarkából!“ egy kis szellő egy karzati ablakszárnyat becsapott. Valaki elküldte magát: „szakad a karzat!“ A vak lármára a szufolt terem egy percz alatt kiürült. A fölforgatott székek, asztalok, tintát kapott fehér nadrágok furcsán néztek ki.

Buda-Pest, szeptember 28-án 1873.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokaként: Egy négyszor hasábotott petit sor, vagy annak helye, egyszeri igitásánál 10 krajczárba; háromszori vagy többzori igitásánál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalkunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Oppelik Alajos, Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdíj, kőtön minden igitás után 30 kr.

Egy északsarkvidéki utazó.

A titokszéri homály, mely a föld kerekiségének némely vidékét jelenleg is borítja, újabb meg újabb vállalkozó szellemű férfiakat késztet arra, hogy e sötét leplet föllebenteni törekedjenek. Két nagy terület van még földgömbünkön, melyeknek fölkeresésére és átkutatására időnként s a legújabb időben is annyi bátor lelkű utazó vállalkozott, hogy az ohajtott végleges siker sokáig már nem késztetik. E két ismeretlen vidék: Közép-Afrika belseje a Nilus forrásaival együtt és az északi sark körül fekvő titokszéri földterület. A sűrű fátyol, mely azokat fedí, darabonként foszladozik szét máris és korunk sohasem nyugvó törekvésének bizonyára sikerülend ama két ismeretlen vidéket az emberiségnek és a tudománynak meghódítani. Pedig borzasztó rémhírek érkeznek hozzánk mindkét vidékről: a forró Afrikában az utazót vagy az ot-tani egészségtelen égalj-szülte lázak, vagy pedig a ravasz benszüllött pusztítják el, míg a sarkvidékeken örökös jéggel s majdnem örökös éjjel kell küzdenie, hajója tönkre jut, ő maga törékeny jégtutajon uszkál céltalanul a tenger fagyos hullámain, borig ázva, esontig fázva, dermesztő hidegben — s mindez még sem tartja vissza hősi lelkű földrajzi kutatóinkat. Jelenleg is az expedíciók egész hosszu sorozata működik az északi sarkvidéken mind a nyugati, mind a keleti oldalon, de azok közül egyik sem veszi annyira igénybe érdekeltségünket, mint az osztrák-magyar északsarkvidéki expedíció, mely Payer és Weyprecht vezetése alatt — miként tudjuk — a Szibériától északra fekvő jégtenger fölkeresésének és átvizsgálásának óriási földadatát tűzte maga elé.

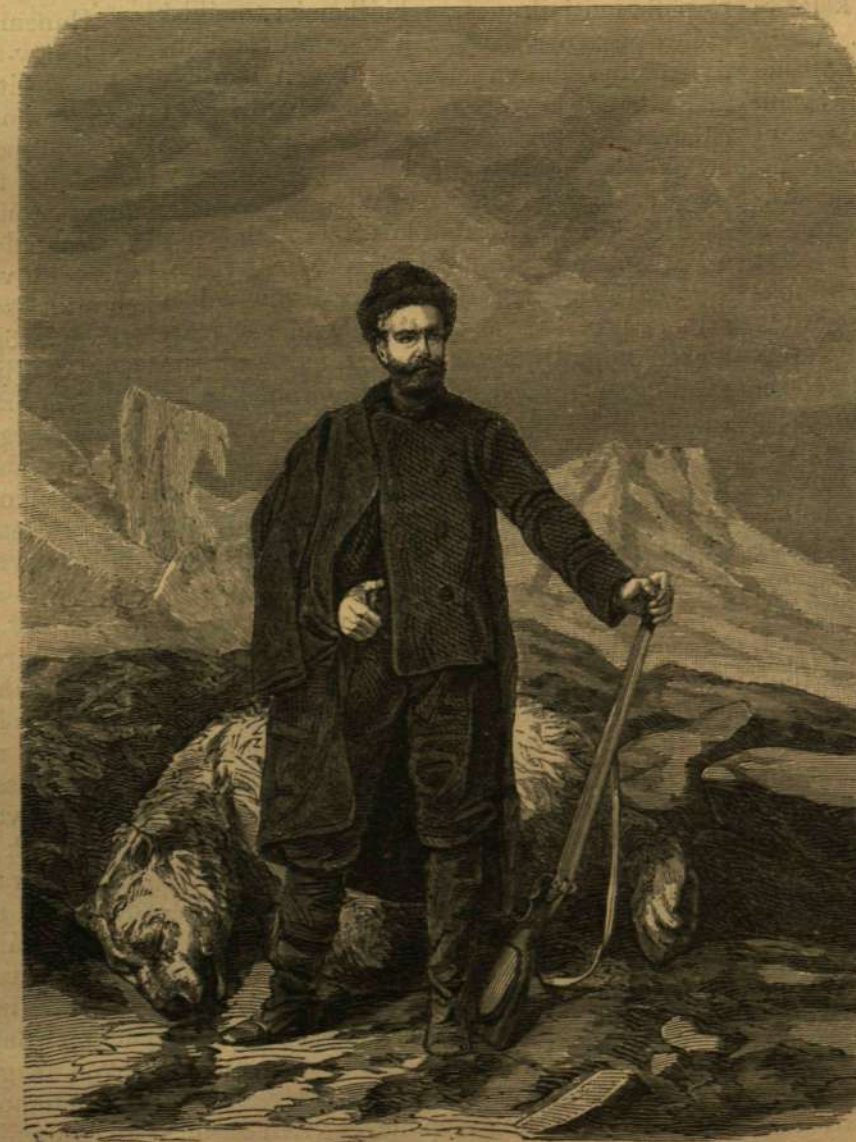
Az osztrák-magyar expedícióról eddigéle annyit tudunk bizonyosan, hogy a mult év augusztusában „Tegethoff“

nevű gőzösével Novaja-Zemlja északnyugati partján a Nassau foknál horgonyozott, és hogy az uszó jéghegyekkel kemény harczt kellett kiállnia. Hogy azóta mi történt vele, arról nincs tudomásunk. Ez idő óta semmi tudósítás nem érkezett, ama rideg, ismeretlen tájakról. Az utolsó hírt az expedícióról Wiltschek János grófnak köszönhetjük, ki annak létrehozása körül annyit fáradozott és oly nagy érdemeket szerzett magának, s ki maga is a legkitünőbb és legmerészebb északsarkvidéki utazók közé tartozik. Mikor egy férfi a legmagasabb arisz-

tokracziából, ki az élet minden kényelmét, minden élvezetét már gyermekkorában megszokhatta, nyugalmas életét s családját oda hagyja, hogy tudományos czélokból egy kis gyarló vitorlás hajón a Jeges-tengerre utaz-zék, már e ritka körülmény maga is különösebb figyelmet érdemel. Mert — a mit hozzá hasonló magas állású egyéneknek hiába keresnénk, kiknek Wiltschek gróf e tekintetben példányképpül szolgálhat, — ő erre az expedícióra pusztán csak a tudomány iránti szeretetből vállalkozott s nem kimélt sem fáradságot, sem költséget, noha már az osztrák-magyar expedíció szervezéséhez is 32,000 forinttal járult.

Wiltschek János gr., számtalan grófi, bárói és nemesi uradalmak tulajdonosa, cs. kir. kamarás és a reichsrath urak házának tagja, 1837. decz. 7-én született. Kötöny nevelésben részesülvén, már gyermekkorában rendkívüli tulajdonokat s főleg bámulatos lélekjelenlétet áruolt el. Korán begyakorolta magát mindenféle testi ügyességekbe s a lövésben első volt ifju társai közt. Ügyessége, nem közönséges testi ereje, higgadt, de gyors megfontolása, nyugodt, de átható tekintete gyakran segítségére jöttek személyes bátorságának afrikai veszélyes vadászatain. 1866-ban az osztrák-poros háboru alatt mint közvadász harcolt az osztrák hadseregben.

De a gróf nevét főleg a mult év folytán véghez vitt északsarkvidéki utazása tette szélesebb körben ismeretessé. Utazásának célja az vala, hogy Novaja-Zemlján élelmi szeres köznéraktárt helyezzen el, a mely a Payer és Weyprecht osztrák-magyar expedíciójának szükség esetén tartalékul szolgálhasson. Az ily letétemények az északsarkvidékeken tett vizsgálódások alkalmával igen hasznosoknak bizonyultak

Gr. Wiltschek János északsarkvidéki utazó.

*) Felfedezője nevét viseli.

*) Ha a fagyás felülről történik.

be, sőt nem egyszer egész expedíciók életét mentették meg.

Wiltschek hajója egy „Isbjörn“ (Jegesmedve) nevű kis yacht volt, ugyanaz, melyet 1871-ben Payer és Weyprecht a Spitzberg és Novaja-Zemlja közt elterülő nyílt tenger felé tett kémlelő kirándulásainál használtak. A gróf Tromsøt norvég kikötőben tette meg előkészületeit és kívül még 13 ember volt vele, úgy hogy a kis jármű a szó szoros értelmében tömve volt az expedíció merész tagjaival. Volt velük egy ügyes tengerész, egy tudós tanár és egy bécsi photographus, kinek igen sok és kitűnő fényképet köszönhetünk az északi sarkvidékekről.

1872. június 20-án hagyta el az „Isbjörn“ Tromsøt s a viharkorbácsolta tengeren tova iramodva, egyenesen a Spitzberg-szigetek felé tartott, a hol tíz napi veszélyes utazás után a nyugati parton elterülő Szarvöböl (Hornsund) jun. 30-án szerencsésen horgonyt is vetettek. A ködös időjárás nem engedte, hogy a fősziget legmagasabb hegy-csúcsára fölmelessenek s öt napi ott mulatás után az „Isbjörn“ ismét utnak indult kelet felé, hogy mielőbb Novaja-Zemljához érkezhessenek. A tudósítás, melyet utazóink a visszatérő cethalászkóztól a jég állásáról s a távolabb eső tengerrész minőségéről kaptak, nem sok vigasszal kecsegtette őket; a tengert már évek óta nem látták oly süriren jéghegyekkel borítva, mint 1872-ben s kivált Novaja-Zemlja körül az egész tenger jéggé volt dermedve. És e hatalmas jégkorlátot kellett áttörniök gyarol kis hajókkal! Csak nehezen tudtak Novaja-Zemlja nyugati partján az uszó jéghegyek közt keresztül hatolni, hol aztán a partok mentén nyílt tengerre találtak és július 30-án Matocsin-Shar mellett horgonyt vetettek. Így nevezik azt a keskeny szorosutat, mely a nagy Novaja-Zemlja szigeteket egyenlőtlen részre osztja. A sziget itt kopár, sziklás hegyvidéket képez, melynek főhegysége északról dél felé húzódik, s melyből kelet és nyugot felé oldalágak nyulnak ki. A völgyekben terjedelmes rétségek találhatók, de a melyek a sok kiszáradt fűszál miatt nem viselhetik magukon azt a kellemes zöld színezetet, mint erre mifelénk, hanem inkább vörössárga színűek. De már a virágok közt régi gyermekkori játszótársak üdvözölték az utazókat; olyan jól esett gyönyörködniök a fehér harangú hóvirágokban és nefelejcskekben! Különböztet az előtök elterülő táj rideg, szomorú, elhagyott vala, melynek bánatos magányát még elsomorítottabbá tették az itt-ott emelkedő orosz kettős keresztet, a melyek hol egy-egy siralmot jelölnek, hol pedig fogadalmi oszlopokként szerepelnek. A föliratok elhalványultak már és az alvónak, ki e sötét, sivár vidéken tért örök nyugalomba, sem név nem jelöli többé kilétét, sem dátum szomorú halálának idejét.

Miután Wiltschek a sziget belsejébe több nagyobb kirándulást tett, augusztus 5-én tovább vitorlázott észak felé a Nassau-fok irányában, hol az élelmi szerek szándékozott lerakni s a „Tegethoff“-fal remélt összetalálkozni. Most már a máskor jégmentes partvidéki vizeken is folytonosan jéghegyekkel kellett küzdeniök. Egy norvég halásztól hallották, hogy abban az évben már két hajó lelte sirját az uszó jéghegyek közt, és hogy távolabb északon egy nagy hajó küzd a jéggel. Ez volt az első tudósítás a „Tegethoff“-ról s utasaink most már csakugyan kezdték remélni, hogy azzal rövid időn találkozni fognak. Másnap látták is egy nagy hajót, de a mely úgy tűnt föl a láthatáron, mint valami ködkép, Fata mor-

gana, mely ama vidékeken máskülönböztet nem tartozik a ritkaságok közé.

Végre augusztus 12-én, miután a tengerre borult sűrű köd foszladozni kezdett, a kapitány a varju-fészekből (árbockosár) egy, gőzkéménnyel ellátott három árboczos hajó közelét jelölte. A „Tegethoff“-vala! „Lehetetlen volna leírnom,“ — írja Wiltschek — „a mit e percben éreztem. A vállalatot, mely annyi évek óta törekvéseim főtárgyát képezte, megtestesülve láttam itt magam előtt, teljes életerőben, kitűzött nagy czélja felé haladva. Bezzeg más színben tünt itt föl minden, mint akkor, a mikor még csak beszéltek és irtak felőle. Mily nagyszerűeknek tünnek föl előttem ama férfiak, kik a vállalat vezérei voltak, nyílt küzdelemben a roppant veszélyekkel, a melyeket utjokban le kellett küzdeniök!“

Együtt haladtak tovább észak felé s bár a jéghegyek mindegyze szétzúzással fenyegették a kis „Isbjörn“-öt, mégis baj nélkül érték el a Barents-szigeteket Novaja-Zemlja északi partján, s itt helyezték el egy sziklahasadékban az élelmi szerek kárárt. Ott hevernek tehát a készletek jégtől és hótól fedve, míg a „Tegethoff“-emberei vagy más szükölködők valamikor föl fogják használni.

Augusztus 23-án északi szél kerekedett, a mely igen alkalmas volt a hazaindulásra. A búcsu napja érkezett; az „Isbjörn“-nak s istenhözadót mondott a „Tegethoff“-nak s ez északi, amaz déli irányban utra kelvén, a két hajó népessége csakhamar elveszté egymást az északi Jeges-tenger sűrű ködében. Augusztus 31-én Wiltschek fáradságos utazás után az orosz partokhoz érkezett, hol egy szamojéd családdal találtak össze, kik vadászni és halászni egészen a Vajgács- és Novaja-Zemlja szigetekig elhajóznak rozszant halászbárkaikon. A szamojédek, a kikkel később is összetalálkoztak, mindnyájan a valódi mongol typusz vonásait viselték arczukon; apró, de zömök, erőteljes alakuk, széles válluk van; homlokuk alacsony és pofacsontjaik messze kiállanak; továbbá széles pisze orr, nagy szája, a szakálnak többnyire teljes hiánya jellemzi őket. A legtöbb férfi törli egy keveset az orosz nyelvet. Egész ruházatuk tengeri kutya- és irám-szarvas bőrből áll. Egyik mellélt rajzukon egy ilyen szamojéd-család van fölűntetve.

Egyik a szamojédek közül az „Isbjörn“-a Pecsora folyam torkolatába kormányozta, s itt találkozott Wiltschek Sidorow-val, a siberiai híres nagykereskedővel és Mathiesen kapitánnyal, ki mint merész hajós szintén ismeretes a Jeges-tengeren. Míg az „Isbjörn“-tengeri uton tért vissza Tromsøbe, addig Wiltschek kísérelve együtt a szárazon utazta keresztül Oroszország terjedelmes tundraít (mocsáros pusztáit) és őserdőit, míg végre pár havi bolyongás után Nisni-Novgorodba érkezett, hol vaspályára ülhetett.

Bármily rövid tartamu volt is e kis expedíció, mégis jelentékeny tudományos eredményekkel dicsekedhetik, a mennyiben egyik tagja, Höfer tanár vizsgálódásai először ismertették meg a művelt világgl Novaja-Zemlja geológiáját. Az állat- és növénytan szintén újabb szerzeményekkel gazdagodott ez utazás alkalmával, s végre a fényképek, melyeket ama rideg vidékekről az expedícióban részt vett photograph készített, szintén értékes vivmányoknak tekintethetők. Gróf Wiltschek kicsiny, de sikerdús expedíciója is újmutatásul szolgálhatna rangtársainak arra nézve, hogy egy kis jóakarattal és igyekezettel nem nehéz az embernek hasznossá tenni magát a társadalom számára s ezáltal szép nevet vivni ki magának.

S. L.

Sírom.

Ha leltem egykoron, testemet eldobva, Az ég felé emelkedik: Tudom, közönbösen, halotti dísz s pompa Nélkül temetnek itt.

Nem zavarja zsoldár-éneke a papnak Rég ohajtott nyugalmamat. Az öreg sirásó szája sorsomat csak, S búsan veti meg ágyamat.

Nyughelyem' emlékkő jelölni nem fogja, S a kis dombot, mely eltakar: Temetőből a szél, tudom, kavarogva Elsodorja nagyon hamar!

Nem lesz senki, a ki rá gondot viseljen, S tavasszal fölhanolja meg. Borátom elhagyott, és megcsalt szerelmem, Testvért, rokont itt nem hagyék.

Apám nem iltet a sirhant föl é virágot, Hisz engem' ő régen elfeledt! Anyám megtört szívén sebet holtom nem vágott, Hisz ő régtől vár engemet!

Ott lesz sírom, de ah, rá senki, meghatottan Egy könyvesepet sem hullat ott, Olyan lesz sírom is, a milyen magam voltam: Bús és kietlen s elhagyott. . .

Záray Károly.

A hét a k o l.

(Gömöri népmonda.)

(Folytatás.)

Azt a vizesést, melynek ive alatt IV. Béla király elmenekült: mai napig is „királyzugó“-nak hívják a Cseréhaton.

A király járt-uton járt azontul, mindennütt üldözői nyomában; kinek jutott volna eszébe, hogy őt a háta mögött keresse, mikor azt hiszi: kergeti.

A király és kis kalauza napokig üldöztek üldözőik nyomát a rengetegben, s nem egyszer kapták azok tüzhelyeit még azon melegen; nagy tűz lett legyen, a melynek a hamva fél napon tul megörzi a parázst alól.

Hanem egyszerre ritkásabba fordult az erdő, egy-egy tisztás dombról szépen meglehetett látni, mint csillámlik a Bódva vize a völgy hosszában oda lenn.

Elöl pedig ott meredt az égnek, mint egy kőből faragott félkoszoru a tornai mészhegység, amphitheatur módjára szoritva két meredek szirthegylánc közé a legmosolygóbb völgyek egyikét. A völgy félkörben vonul a Cseréhatól Jablonczáig, a hol aztán be van szögezve megint a világ. Innét erdőhegyek állják útját a völgy tovább terjedésének s Szilicze, a legközelebbi falu, már benn a hegyben van. Az egyetlen kijárási és zsákutcából a — Szoroskő, onnan pedig egy markos legény egy egész fölkapaszkodó sereget letaszíghat a dárdájával a meredeken egyenként egymaga.

És az az egy ut is a Vas Adorján várába vezet. Jobb lett volna a magyar királynak a tatárok nyilaitól gonoszul veszni, mint hogy valaha erre vegye útját. No de hiszen nem kénytelen vele, jött ő a rablók nyomában, nem ök az övében, bátran visszatérhet, a mikor akar. A rablók, ha valamelyiket, épen a szoroskői utat állják el. Akár a rengetegbe tér vissza, akár jobbra fordul, honnan róna nyilik, mindenképen megmenekül.

A király a mellett volt, pihenjenek egy félnapot az erdőszélben, azalatt a rablók is eltakarodnak urok várába. Aztán vágjanak neki a rónának egyenest, honnan szekéren, lovon avagy gyalogszerrel majd csak eljutnak valahová, a honnan talán pihenőre segít valami.

De nem azért volt Vas Adorján fél Magyarországnak félelmes haramiája, hogy ő

nála nélkül lehessen megtenni az ilyen számadást! A kire ő egyszer hálóját vetette, isten csodáján kívül nincs olyan hatalom, mely körmei közül kimenthesse.

A tavasz rabló a királyzugói jelenet után jól tudta a király legkisebb lépését. Ő maga nem ment csapatával, azt csak nyomot taposni küldte el előre. Ő maga tizenkét java emberrel szépen hátul maradt s mindenütt követte a két menekülte, míg az az első csoport törte az utat — a kijáratlan zsákutca, a szoroskői veszedelem felé.

Mikor a nyom elvezette a királyt az erdő széleig, egyszerre a Bódva völgye felől sűrű füstfelleglet lát fölkaparogni, mely végig nyulik az egész völgy szélén, az egyik sziklahegylánc tövétől a másikig.

— Uram király, — szólalt meg a pásztorfiu — a síkság felé el van zárva az ut; — az a füst amott a tatár táborfüzéké.

— Semmi, fiam, — válaszolt a király nyugodtan, — visszafordulunk az erdőbe s keressük belőle más kimenő utat.

Alig ejté ki e szavakat, mikor egy dörögölgelmes vad kacagás riadt föl közel a háta mögött s a bokrok sűrűjéből egyszerre kibontakozott tizenkét óriási vasember, előre szöggett kopjával nyomulva előre, míg előtök egy mindnyájoknál szörnyűbb, nagyobb, kiterjesztett karokkal közeledett a király felé, Vas Adorján maga.

— Az egyetlen ut, mely számodra fennmaradt, az én karjaimba vezet, kegyelmes királyom, — kacagott a vad rabló. — Jöjj hát ide, drága fejedelmem, rég vágyalak már keblemre ölelni; s hogy te is hasonló jó indulattal vagy hozzám, azt nem egy jó vitéz hozta hozzám hírül, kiket hozzám küldtél, hogy vendégedül vigyenek, de kiket a helyett én marasztaltam meg vendégekkül, imitt-amott, a hol találkoztunk.

A király megfordult s nyugodtan végig hallgatá a gunyolódást. Akkor hátrasi-mitva homlokán szabadon hullámzó szőke fürtjeit, szép nemes termete fölegyenesedett büszkén, méltóságteljesen. A vad rabló döbbenne állott meg a rá szegezett királyi tekintet előtt, s mintha bűvölet szállta volna meg, úgy maradt ott kiterjesztett karokkal, komor, villámló szemeit lesitve.

Az előrenyomuló többi rablók meglepetve tekintettek hol egymásra, hol urokra, hol a királyra, ki most csendesen fölemelte karját a rá mutatva az igézet alatt reszkető főnökre, nyugodt, de határozott hangon mondá:

— E gonosztevőt azonnal fegyverezétek le. Én parancsolom, a magyar király!

A rablók habozva közeledtek főnökükhöz, ki még akkor is ott állt roskadozva a király tekintete alatt. De midőn meglátta, hogy emberei, kiken emberfeletti hatalmat gyakorolt ez ideig, reája emelik kezüket, — körültekintett, összeszorítá ökleit és fölkiáltott:

— Vissza nyomorult kuttyák!

Azok csakugyan a gyáva ebek meghunyászkodásával sompolyogtak vissza néhány lépésnyire. Vas Adorján pedig lassan leoldá derekáról tenyérnyi szélességű kardját s csendes alázattal oda tevő a király lábához.

— Uram király, szolgád várja parancsodat.

— Szolgálatoddal elkéstem, — felelt a király szigoron, — meg fogsz jelenni itélőszékem előtt, hogy gonosz tetteidért elvedd megérdemelt büntetésedet, melyet bizonyára ki nem kerülés. De módodban áll, elnyitened a büntetésen. Azon az uton, a mely ahhoz vezet, vezéreljen isten.

A király ezzel hátat fordított az erdőnek s megindult egyenest a völgy felé. Vas Adorján mogor:án tekintett utána a távo-

zóknak, minden egyes lépése után feljebb-feljebb egyenesedett görnyedt helyzetéből, s mikor a királyt már a völgy közepe táján látta, hirtelen fölragadta kardját, s megfogtatván azt a feje fölött, fölkiáltott:

— És most fiuk, szóljanak a kürtök, a királyi vadászat befejezéséhez áll közel.

Egyszerre megszólalt az erdő és völgy köröskörül száz meg száz kürtnek üvöltő riadásától. Az erdő minden bokra megnépesült az emberektől s a völgyet a füstvonal fölül néhány perc alatt elborítá a — tatár. A merre a szem ellátott, jobbra és balra minden nyüzsgött a fegyveres embertömegtől, mely egytűvé hőmpolyög, hogy tengerével elborítson egy olyan kis szigetet, minő egy király.

— Az egér azt hitte, megszabadult, hogy a macska egy pillanatra eleresztette, — kacagott Vas Adorján diadalittasan. — Hej büszke király! látni akartam homlokodat magasra emelve, hogy bukásod annál nagyobb legyen, mikor előttem a porban fetrengesz. Előre daliák!

A rabló sereg, mint a zivatar rohogott le a hegyoldalakból, egyenesen a király és a kis pásztorfiu után, míg a síkság fölül vad vijjogás között rohant előre a kutyafejű tatár. Ezeren kettő ellen.

A király és a pásztorfiu előtt most már semerre nem nyílt menekvés, félkörben mögöttük a tengernyi ellenség, előtök egy köhegy, meredek és oly sima, hogy egy árva cserje azon megállani nem tudott. Ember, állat nem terem olyan, mely annak tetejére följusson. És az ellenséges ember-áradat egyenest e hegy lábának szoritá a menekülőket.

A gyűrű köröttük mindig szűkebbre és szűkebbre szorult s a tatár nyilak már ott hullottak lábaik elé, mikor Vas Adorján egy lóra fölkapva, a tatár vezér elé vágta magát s néhány szót váltott vele.

Az üldöző sereg egy pillanat alatt megállt, tágas félgürüt képezve a menekülők körül.

Ekkor Vas Adorján a tatár vezérrel előre ugrott, alig húsz lépésre jutva a királyhoz, s így szólt:

— Ime, én beváltottam ígéretemet, a magyar királyt élve hatalmadba adom, hihedd! Most te rajtat a sor, hogy szavadat beváltsd. — Király, add meg magad, beláthatod, — folytatá megint fölkapva — hogy téged Vas Adorján ölelő karjai közül csak isten csodája menthet ki, mely a hegyet itt megnyitná előtted.

Kacagása még alig hangzott el, mikor valami mély, tempa moraj hangzott föl a föld alól, mintha mennydörgés háborogna a hegy alatt; a föld hirtelen időközökben tizen-tizenötösör végig vonaglott, mintha élne, fölborítva, halomra döntve embereket s világgá riasztva visszatartatlanul a megvadult lovakat; aztán mintha száz tűzokádó törne ki egyszerre, az a meredek, sima mészhegylánc végig az egész vonalon el kezdett ingadozni és reszketni, egész szirt-hegyeket omlasztva le szakadozó oldalából s egyszerre irtóztató, itéletnap vad csattanás hallatszott, melytől széles messze hullámot vetett a föld, mintha villámtól megcsapott tenger árja volna; egész sziklazápor omlott le a hegyből rémítő robajjal torlóvá halmokba. Még egy, az előbbinél is rémítőbb csattanás, mintha ezer villám egyszerre csapna le, és az a reszkető ingadozó sziklafal, a hegy tetejétől le egész lábáig végig vonaglik és megreped.

A hegy megnyílt; a szük hasadékból rohanó sebes patak tör elő, előntve árjaival a földet, mely mintha árapálya volna, piheg a szörnyű vajadás után, s nehéz lélekzetet

véve hullámlázik föl s alá, mintha valami eltemetett és fölszáradni vágyó óriás szörnyeteg emelgetné hátával onnan alólról.

És a földön rakásra hullott emberek és lovak ezrei hevernek szerteszéjjel, egymás tetejében, összevissza, minden idegükben megbénulva, halálra bódulva, élettelenül a sok halvány hulla, s nincs egyiken sem a legparányibb seb, mintha a levegő nyomta volna agyon.

Tehát mégis tesz az isten csodát!

A szomorú, elcsendesült harcstéren, hol isten egy lehellete küzdött csak néhány pillanatig emberek seregeivel, hosszú-hosszu szünet után csendesen fölemelked s kinos vonaglások után félkézre támaszkodik egy alak. Maga elé néz, majd végig simítja vaskeztüis kezével hideg homlokát és körül tekint. Nem hisz szemének, azt hiszi álmodik s újra visszahanyatlak fekvő helyzetébe. De aztán egyszerre összeborzong, hogy megzörren rajta a vaspáncél minden pikelye, hirtelen talpra ugrik s az elébe ásitó mély repedés felé emelve öklét, örült, üveges szemmel bámul reá. Aztán kinosan fölkapva fölkiált:

— Egy országot nyeltem el, átkozott sziklasir! egy országot nyeltem el. Tátongi csak felém, pokol kapuja te, fű ne nőjön benned, madár elkerüljön, az itéletnap is így távta találgon.

(Folyt. követc.)

Török Kálmán.

Egy hajdani fejedelmi lak Munkácsen.

A „Vasárnapi Ujság“ 1863-ik évi 140. lapján közöltem rajzban és rövid leírásban a gróf Schönborn-család munkácsi emeletes kastélyát, mely 1740. év táján alakítottatott át azon fejedelmi lakból, mely alapjául szolgált. Nemrég kezembe került egy a múlt század elejéről való tervrajz, mely magát a hajdani híres fejedelmi lakot akkép tünteti elő, mikép az a XVIII. század elején találtatott s kétségtelenül már előbb a Munkácsen oly gyakran megfordult fejedelmek tartózkodási helyeül szolgált; különösen II. Rákóczi Ferencs gyakran időzött itt, az ugynevezett „fejérház“-ban, mely eméven már a XVI. századbeli Urbáriumokban (urad. birtokok összeírásaiban) említetik.

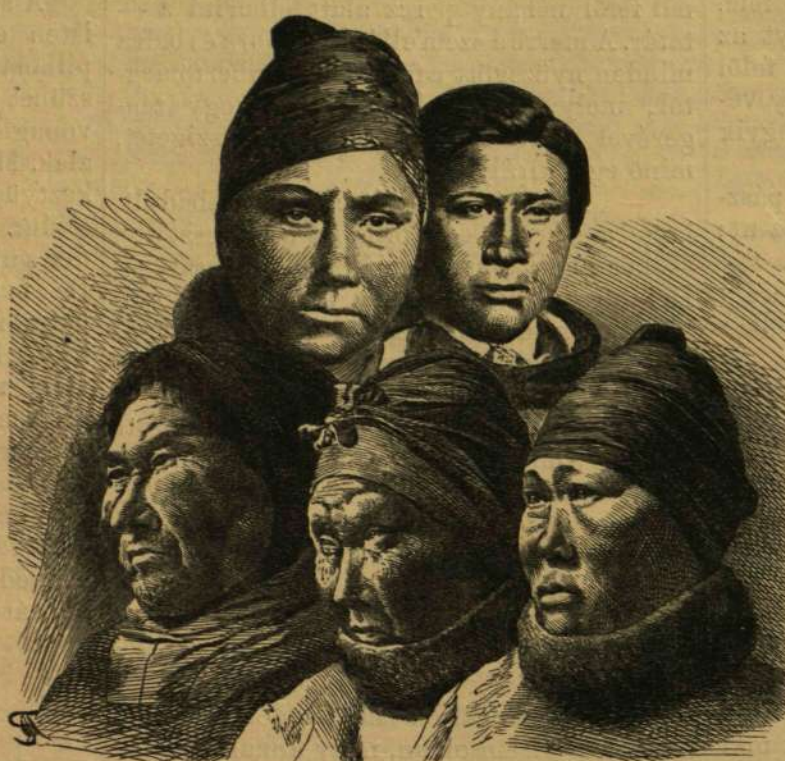
E hajdani földszinti lak, melyet a mellékelt kép tüntet föl, 82 láb hosszú és 60' széles volt; azonfelül délkeletről 10' széles nyílt folyosó köríté, melyre délfelől egy pavillonszerű facsarnok szolgált bejárásul 8 lépcsővel, melyet délfelől zsinde-ernyő fedett. Magába az erős kőfalakból emelt s keresztboltozattal ellátott lakba egy 32' hosszú és 20' széles pitvaron át lehetett bejönni, honnan nyugat felől egy iroda, egy kis kamra, egy konyha, a nyugat-északi sarkon egy tágas szoba volt, melyből az északi saron három más szoba nyílt, míg a keletdéli sarkon az épület negyedrészt igénybe-vevő, u. n. „palota“ terjeszkedett, mely 38' széles és majdnem oly hosszú volt. Leant erős boltozat alatt földbe nyomva pinczék és sötétes kamara és konyha-helyiségek, valamint eselédlakok valának, melyek érintetlen állapotban ma is megvanak még.

Az 5' magas és 4' széles ablakok kiálló kőkeretekkel és szemöldökkel voltak díszítve, melynek nyomai ma is meglátszanak még az átídomított kastély északi sarkán. A négyeszerű épületet kettős fedél takará, melynek kelet-nyugoti közepén végig hatalmas facsarna fektült, melyből az esővíz lezuhant; a fedelen pedig jóval túl emelkedett a három tölcészerű kémény, melynek kiszélesedett koronája tetejét 4—4 kögolyó díszíté. E kéményekből is meglátszik még vagy kettő emlékül. A kelet-délfelől folyosót cifra karcu faoszlopok és lent rostélyeszerű rácsokat környezé.

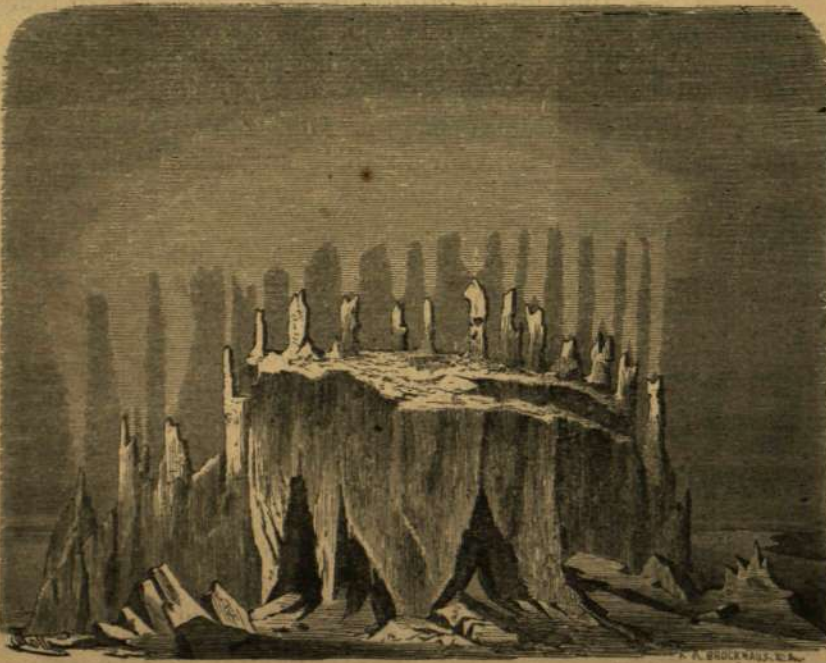
E szerény és kiterjedelmű lakba, mely tágas s melléképületektől környezett udvar közepén terjedelmes kert mellett állott, Rákóczi Ferencs, miután az 1703. június 28-ki utcazi harc után (mely alkalommal a kastély és a város is elhagyatott) elmenekült, később honnan tért vissza s itt sokszor hosszabb ideig tartózkodott. S épen azért nem lesz érdektelen az akkori fejedelmi háztartásba és környezetébe bepillantani s néhány jellemzőbb adatot elősorolni. Így, emlé-

iratai szerint, 6 1705. decz. 21-kén érkezett ismét ide s itt időzött január 5-ig, azzal a tervvel foglalkozván, hogy Ecsedet Munkácsra csatornákkal összeköttetésbe hozza, mi azonban teljesedésbe nem ment... Az 1707. év elejét Rákóczi Munkácsra tölté, hová még december 28-án érkezett Darócziól, s itt időzött január 10-ig, a midőn Tornán át Rozsnyóra ment; azonban febr. 22-kén ismét megjelent és itt időzött március 13-ig. E közben meglátogatta a fejedelmet itt Sziniavszky hercegné, lengyelországi főtábornokné (Grande-Generale de Pologne), ki a munkácsi hercegséggel határos szkelei jóságáról jött ide. Ápril 29-kén ismét Munkácsra érkezett Rákóczi, s innen május elején Debreczenbe távozott. Érdekes e tekintetben a fejedelem titkárának, *Beniczky Gáspárnak* naplója, melyben a fejedelem napi élményeit leírja. Így írja, hogy Rákóczi 1706. július 9-kén Putka-Helmecziől, hol éjszakázott s nála gróf Bercsényi Miklós és Barkóczy Ferencz tisztelkedtek, vadászva érkezett Munkács városába. Ebéd után megnézte Pogány Ádám lovászmestere által a fejedelem részére hozott lovakat, 10-kén gazdasági ügyekben érkezett *Krucsay Márton* tisztfőnökkel (praefektus), majd pedig miséről visszatérvén, ebéd után a vár körüli erődítéseket megsemmisítette. 12-kén délig vadászott, a minthogy e szenvedély legkedvesebb időtöltéséi közé tartozott, ebéd után pedig „magánosan dolgozott szobájában fejezházában, hol ittléte alatt rendszeres szállva volt.“ — 14-kén megnézte a lovakat, a mint reggel és este a hűvösön gyakoroltattak, majd vadászni ment, onnét visszajövén, délután egy kis déli-almot aludt; azután a kertbe lementvén, Bethlehem Farkas latin nyelven irt Magyarország történelmét olvastatta magának, végre titkárai előadását elintézte. 15-én, írja Beniczky: „szokása szerint 6 fge idein reggel felkelvén és a lovak exercitiumit az *ablakból szemlélvén*, azután délig titkáraival foglalatokodott. 16-kán Ungvárra menendő, este felé indult könnyű szerrel Putka-Helmecz felé, hová egy óra tájban éjjel után érkezett; 18-kán Rákóczi visszamenőben az esős idő miatt elkésvén, *szerényei kastélyában* (mely ma romokban hever) meghált, honnan másnap 8 óra tájban Munkácsra visszatért. Julius 21-én megfordultak itt a fejedelemmel Bercsényi Miklós, Sennyei István korlátnok, Kajáli Pál tanácsos, Bácsmegyei Ádám tüzértiszt, Ráday Pál, Volnizsky Mihály, a lengyel társaság küldötte, ki Ottlik György udvarmester által vacsorára hivatott“ stb. . . . Aug. 6-kán távozott el a fejedelem seregével Abauj-megye felé; nov. 18-kán azonban Sárospatakról ismét este indult s mint a nevezett titkárja írja: „Miután a szokásos viradat előtti készülő megfújása után felkelt s misét hallgatott, karabélyos seregével és a francia Bonafoux nevű ezredessel Király-Helmeczre, onnan 19-kén a Tisza áradása miatt későn N-Dobronyba tért, hol az asztal és az azután szokása szerint elmondott könyörgése után, csakhamar lenyugodott. 20-kán tovább Munkács felé indult, hol a vár mellett *Bay László* várkapitány több tiszttel elébe jött, a hajduk pedig tisztelegtek, 3 óra-
kor ebédhez ült a városban“ stb.

rokJelentéseit elintézte, a mindenföül hozzáözönlött nagyokkal és követekkel érkezett; majd vadászni vagy a vár körüli műveletek megsemmisítésére kiment s éta kedveért is a az uri vendégeket mindannyiszor asztalához hivatva. Gazdasági ügyeit rendszeres vezeté s gondja volt, hogy magán tiszteit, Vay Ádám udvari kapitány, Krucsay Márton főnök, Bulovszky Dániel és titkára Beniczky Gáspár (kinek az adatokat közölnhetjük) az ügy kezelésébe befolyjanak. . . . Január 28-án, mint a titkár írja: „sok dolgoktól egy kis pihe-nést vevén magának 6 fge, a commandirozott

Az északi sarkvidékről: Szamojedok.

Az északi sarkvidékről: Uszó jéghegy.

udvari népével és karabélyosokkal, valamint gránátosokkal beregújfalvi erdőbe ment vadászni és északára a faluba bevonult“ . . . Febr. 6-kán a közeli szent-miklósi kastélyába ment a látogatására érkező Sziniavszky hercegnő fogadására, estefelől pedig onnan szövőttek mellett az érkező hölgy elé kirándult. Erről azután így ír Beniczky: „A mint is sok lengyelek előre jövé, midőn maga a fejedelmi asszony közelget volna, a hintóból 6 fge kiszállott és annak szánjához menvén, szerencsés elérkezését apprecálta; annak-utána pedig szánba együtt buólvén, szent-miklósi

kastélyában sok lengyel urakkal és Maron nevű francia tiszttel bevitté és fejedelmi módon accomodáltatta, *egy hogy a köslegyelek is javában a hegyaljai bornak iván és megrészegezővén, magok között is vadalkostak.* E napon Bercsényi is érkezett ide. 7-kén tíz óra-
kor felkelvén a fejedelmi nő, Bercsényi Miklóssal és a francia tábornokkal Rákóczit látogatta meg; ebéd alkalmával az asztalnál a fejedelemmel jobb felén ült Rákóczi, másfelől a francia tábornok, emellett Racienszky csehországi kapitány, Perényi Farkas, Zichy Pál,

Bercsényi urfi, másfelől: Bercsényi Miklós, Maron francia, Agnik lengyel, feleségestől. Délután a Bercsényi M. által hajtatott szánkán Munkácsra mentek, hol a két rendben állott kaposok között kísérté fel szállására. Febr. 10-kén ebéd után a palotában tánczoltat jöködvökben egész estig, a midőn a csupa sültkekből álló uszonához leülvén, a vendégek eloszlottak. E napon Barsay Mihály, a török császár fővezér követével Sultan Achmettel érkezett ide az udvarhoz. 12-kén a farsang végén Rákóczi a lengyeleknek fejedelmi vendégséget készítettett, tánczolván azok késő éjfélig.

Március 4-kén Sziniavszky né vizs-
szautazásra készülvén, Rákóczi minden belső szolgálát tizesaranyokkal, a hölgyeket pedig egy-egy öltözékre való aranyos szövettel megajándékozta“ stb.

Hosszra nyulna cikkem, ha a fejedelem munkácsi élményeiről még több adatot közölnék; annál inkább felhagytok tehát ezzel, mert nem kétem, t. olvasóm már az eddigiekből is meggyőződött arról, hogy a munkácsi kisterjedelmű lak abban az időben sok fényes jelenet és eseménynek színhelye volt. Sok és díszes vendéget fogadott szűk falai közt, kik most, az elkényeztetés és fényezés korában, aligha elégednének meg többé azon korlátolt elhelyezéssel, melyben akkor részesültek.

E fejedelmi lak azonban akkor nemcsak a rajzban látható kastélyból állott, hanem miként egy azonkoru fölmaradt térrajzból kitűnik, azt következő melléképületek környezék. A régi helyén most is még álló kaputól jobbra és balra magas kőfal keríté az udvarnak az utca felőli részét; a keleti oldalon a kerítésen belül dél felé állott az egyablaku hajdulak és egy fogda; mel-

lette pedig egy másik kis épület, mely 2 szobából, ebédlőből és pinczéből állott; ezeknek ma már semmi nyomuk, mert helyökön később boltok keletkeztek; a déli soron ott, hol most az új „bazár“ áll, Rákóczi korában egy konyha állott paticafallal, mellette egy ház, melynek köből épült földszintjén magtárak, fából épült emeletén pedig 4 szoba és egy ebédlő volt; azontul a mostani mérnöki és erdőmesteri lakosztályban volt 3 magtár és egy konyha, előtte pedig fedett kerekeskut; feljebb a délnyugoti sarkon kocsiszin s a nyugoti soron végig istálló-épület 9 ablakkal és 2 ajtóval ellátva, elől faoszlopokon nyugvó folyosóval, mely csupán az idén rontatott el, míg az istállók egy része már azelőtt lakszobákká alakítottatott át. Végre az udvar északi oldalát deszkakerítés környezé, melyen túl a *hási kert* terület el, melyben a fejedelem oly gyakran időzött. Az említett térrajzon e kert is híven elő van tüntetve. A főkaputól észak felé nyult ez a mostani csillag-vendéglő külső szögleteig, melynek helyén akkor egy folyosóval ellátott kis földszinti 3 ablakos korcsma udvar nélküli, mellette pedig néhány léppéssel kijebb egy 7 boltból és 1 mézsárszékből álló épület volt, mely még most is árucarnokul szolgál. A kert e szegletében a korcsma megett, egy két ablakkal és nagy kéményvel ellátott kis kertész-lak feküdt ferdén, körülbelül ott, hol most a vendéglői állás emelkedik, a kert pedig gyümölcsfákkal szegélyezett táblákra volt elosztva. A szélső járdán három helyen sűrűn ültetett fákkal szegélyezett kör alakú lugosok állottak, melyek hűvös árnyékában padok szolgáltak nyughelyül. A kert közepén nyílt hengeres kut, a nyugoti végén gyümölcsaszaló házikk s a déli oldalon egy kuk alu szalmával fedett jégverem állott. A mostani kastélykert a hajdani-
nak alig egynegyedét képezi.

Ha valaki e csinos kis kertben andalog, kinek ne jutna eszébe a hajdani eltűnt kor? . . . Hová lett az egykori fény, hová az egykori zaj! . . .
Lehocsky Tivadár.

Vöröskő vára.

Ama festői képek között, melyeket Pozsony-megyében a Fehér-hegységre a legnagyobb változatokban tár elénk, bizonynyal egyike a legérdekesebbeknek *Vöröskő vára*. Magas hegyen fekszik a még magasabb hegyektől körülveve; csupán keletnek bir szabad kilátással, de arra aztán oly távoli panorámá nyílik, hogy a plateau-ról ellátni a derengő távolban a „szép, kék Dunáig.“

A vágról magáról nem sokat írhatok, mert a magas műveltségű tulajdonosok, a *Pálffy* grófok, — kik szívesen mutatnak meg minden nevezetességet az utazóknak, — akkor épen nem voltak honn, s malheurünkre a tisztviselő — kit ott találtunk a főlkértünk, hogy vezessen a szobákba s magyarázza meg a látnivalókat — abban a véleményben volt, hogy az mind: „Nix b'sund'res!“

A fegyvertárba ugyan elvezetett, hol mi nagyon érdekes fegyvereket, díszes ezüsttel kirakott női fegyvert, sok kardot, tört, szabályt s pallost láttunk; több ritka, feltűnő darabot, melyekbe főliratok s török jegyek vannak vésvé. Csak az ár, hogy a fegyvertár nincs még rendezve, pedig e gyűjtemény megérdemelné, hogy ne csak ideiglenesen legyen *lerakva*. Föltűnt ott egy bibornoki, nagy nemez kalap, golyóktól ályuggatva; saját-ságos lovag-csizmák s több más tárgy, melyek történetét szerettük volna megtudni, de kérdésünkre a magyarázó ur ismét olyan alapos és kimerítő fölvilágosítást adott, hogy: „Nix b'sund'res!“

S csak később, mikor már távol voltunk, tudtuk meg, hogy mennyi érdekést rejt Vöröskő vára, de a miből mi semmit sem láttunk. Csak aztán hallottuk, hogy régiségtára egész kis muzeum, hogy kápolnáját szép képek díszítik, hogy siratta itt mind a két férjét; s a lány, illatos erdei fű Harrach Lenóráról, ki tán itt szakította a három fűszalat, mely a kapu feletti ezimeren pompázik, s a százados tölgyfák még most is rozszalva rázzák fejüket, ha egy-egy meggondolatlan szellő könnyelműn felemlíti a büszke Juttu hercegnő történetét. Oh, ezeket a regéket mind nagyon érdekes lenne tudni! — és én elhatároztam, hogy

De azért aztán annál jobban megnéztük azt, a mihez nem kellett másoktól kérni a magyarázatot, — a gyönyörű svájci vidéket! Végig mentünk az egész hegyen, hol az örökzöld fenyők s hús lombfák közt, mohos sziklák képeznek hidakat, kis barlangokat, vagy merészen a mélység felett kiálló erkélyt, mint az ugynevezett: „szarvasugrás“ nál. Olyan hely ez, mintha csak a gnómok rendezték volna el maguknak parknak, mert ember ilyet ki nem gondolhat, s csupán örülhet a már meglévőnek. Azért mi nagyon természetesen találtuk, hogy III. Béla leányának: Constantiának már 1230-ban ama bibliai vágya támadt, e helyen hajlékot építeni, s így épült

aztán Vöröskő vára. A vár azóta sok átalakuláson ment át, birtokosai is gyakran változtak; e száraz adatokat mind feljegyezték s őrzik a levéltárak; — de mennyi szép regét rejthet itt minden fű, fák, s a mi nincs meg a régi iratokban. — A hallgatag fenyő a mélység fölött tán még most is a szép *Fugger* Máriáról álmodik; lenn a csendesben tova síkló patak tán Hörözög Annáról regél, mint

A munkácsi Rákóczi-kastély a XVIII. század elején.

helyhez fűződik, — ha csak ő is nem vélekedik úgy, hogy mind az, a mit tud: „Nix b'sund'res!“

A vár nagy négyszög épület, s e kép a keleti oldalról tünteti föl, nagy kerek tornyával s a bástyával, melynek tetején kellemes éta esik. Ez oldalról az erdő felé egy térdelő anyag mutatja az utat, — s ki ne indulna ily vezető után? Ez uton egy szép kis kápolnához érünk, mely félig elfedve áll az erdő fái között, s a gróf Pálffy család egyik ágának sírboltul szolgál. De e kedves, csendes helyen, hol a vadgalambok hal-
kan panaszkodnak s az őzek biztosan tanyáznak, a rejtett kis kápolna épen nem bir a sírboltok borzalmasságával, hisz világos ablakain ott csillog a fényes napsugár, s a lombok oly lágyan, altatón susognak körülte, hogy azt a gondolatot ébresztik: mily édes lehet itt megpihenni, a földi ut után, az égi ut előtt!

A kápolnától feljebb a hegyen, még jobban elrejtve, mert ut sem vezet oda, áll sziklák közt a kálvária. Ez aztán igazi „szent magány!“ Itt az erdő hangjai egészen elnémulnak, egyetlen zörejt, egyetlen zizzenés sem zavarja az áhítatos csendet, csupán az erdei virágok illata száll csendesen, mint tömjénfüst az égbe. . . . Oh, de erről nem is lehet írni, itt csak érezni lehet! S a ki soha sem imádkozott, az jöjjön ide, s ha nem is tudná az ima szavait megtalálni, — a mit itt érezni fog, az a valódi imádság!
B. Lina.

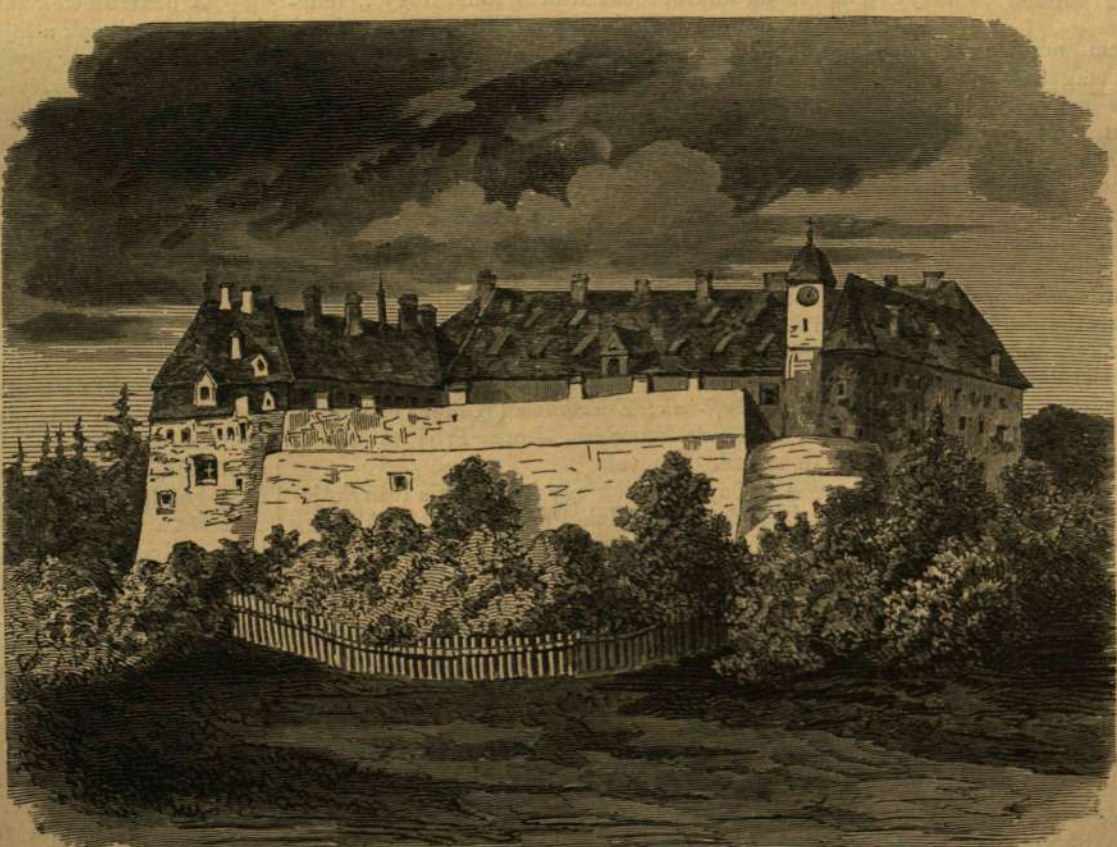
A létérte harc.

(Darwin könyvéből. *)

A szaporodás mértani aránya.

Azon nagymérvű szaporodásból, melyre minden lény törekszik, mulhatlanul harc fejlődik ki közöttük a létélért. Minden lénynek, mely természetes életfolyama alatt számos petét vagy magvat hozott létre, életének valamelyik korszakában vagy valamely év avagy évszak alatt pusztulást kell szenvednie, mivel különben a mértani progressio elve szerint utódainak száma csakhamar oly rendkívül magasra hágna, hogy sehol nem lenne elég hely ezeknek számára a földön. Minthogy tehát több egység jön létre, mint a meny-nyinek megélni lehet: az ugyanazon fajhoz tartozó egyes egyedek, mint a különböző fajok tagjai között, vagy egyfelől az egyedek másfelől az életnek physikai feltételei között, minden esetre küzdelemnek kell beállani.

Azon szabály alól, miszerint a szerves lények természetes módon oly nagy mértékben szaporodnak, hogy ha nem pusztulnának, a föld csak egyetlen pár utódai által is csakhamar el lenne borítva, — nincsen kivétel. Még az oly lassan szaporodó ember is megkéttszorezi számát 25 év alatt; és ezen arányban haladva, kevesebb mint ezer

Vöröskő vára. — (Benedek Aladár eredeti rajza.)

még visszatérek ide, csupán azért, hogy meghalljam. Eljövök majd a legmohosabb sziklához, az öreg „*Remet*“-hez, hisz ő már a bájos Mária királynőnek is jó barátja volt, s ki tudja, talán még most is szerencsétlen királynéjéért imádkozik; e tisztos öreg, bizonynyal emlékszik még mindenre, s ha szépen meg fogom kérni, majd elmondja nekem a sok vig és bús regét, mely e

*) A fajok eredete a természeti kiválás útján vagyis az előnyös válfajok fennmaradása a létérti küzdelemben. Irta Charles Darwin. Az eredeti hatodik bővített s javított kiadás után fordította *Dapay László*. Budapest, 1873.

év múlva a szó teljes értelmében nem lenne a földön hely számára. Linné kiszámította, hogy ha egy-éves növény csak két magvat hozna is évenként, — pedig nem ismerünk növényt, mely ennire inproductív volna, — s utódai a legközelebbi évben ismét kettőt produkálnának és így tovább: ezek száma 20 év alatt már egy millióra szaporodnék. Az állatok közt az elefántot tekintik a leglassabban szaporodónak; s én megpróbáltam kiszámítani ez állatnak valószínű szaporodási minimumát. Legbiztosabb, ha úgy vesszük föl, miszerint 30 éves korában kezd el szaporodni és 90 éves koráig folytatva, ez időközben 6 utódot hoz létre, maga pedig tovább él még 100 éves koráig. Ha ez így van, akkor 740—750 év múlva körülbelül 19 millió elefánt fog élni csak egyetlen pár után is.

Azonban a pusztá elmeleti számításnál még jobb bizonyítékaink is vannak a kérdésre nézve, t. i. azon számos adatok, melyek a természetes állapotban élő különféle állatok számának rendkívül gyors növekedését mutatják, — ha tudnillik 2—3 egymás után következő év alatt a körülmények kedvezők voltak rájuk nézve. Sőt még meglepőbb azon többféle házi állatok példája, melyek elvadulva élnek a föld különböző pontjain, s melyek annyira föltűnők, hogy ha a Dél-amerikában, közelebb pedig Ausztráliában fölfedezett vadlovak és szarvasmarhák gyors szaporodására vonatkozó adatok nem volnának teljesen bebizonyítva: hihetetleneknek látszanának. Így van ez a növényekkel is. Tudunk eseteket, hogy egyes behozott növények, egyes szigeteken, kevesebb mint 10 év alatt egészen közönségesekké lettek. Több növény, mint például a bojtorján és nagy bogács, mely most a legközönségesebb növények egyike La Plata roppant síkjain, néhol csaknem minden más növény kizárásával egész mérföldeket borítva, Európából vitetett oda be. Sőt Indiában is vannak oly növények, melyek — mint dr. Falconer-től hallom, — most a Comorin-foktól a Himalájáig terjednek, s melyek Amerikából ennek fölfedezése után vitettek oda. Ily esetekben, minőt pedig még számtalan elmlithetnénk, senki nem gondolhatja, hogy ez állatok és növények termékenysége hirtelen, és egy időre észrevehetőleg gyarapodott volna. A legelfogadhatóbb magyarázat az, hogy mivel a körülmények nagyon kedvezők voltak, kevesebb öreg és ifju pusztult el, és hogy csaknem minden fiatal egyén képes volt a tenyésztésre. — Mértani arányban történt szaporodásuk, melynek eredménye mindenkit egyaránt meglep, könnyen megfejtí rendkívül gyors gyarapodásukat és nagy elterjedésüket az új hazában.

A természetben csaknem minden teljesen kifejlett növény hoz évenként magvakat: az állatok között pedig nagyon kevés az, mely legalább egyszer ne párzanék évenként. Ezért bátran állíthatjuk, hogy minden állat és növény mértani arányban törekszik szaporodni; hogy minden megtelepedésre alkalmas területet nagyon hamar benépesítenének; és hogy ezért e mértani elterjedésre való törekvést, az élet bizonyos korszakaiban pusztulással kell akadályozni. A nagyobb házi állatainkkal való gyakoribb érintkezésünk, ugy hiszem, tévútra vezet bennünket, mivel ezeknél nem látunk valami nagy pusztulást, azt pedig elfeledjük, hogy évenként hány ezer meg ezer öletik le táplálkozására, és hogy a természetben is nem kevesebb tétetik el valami módon láb alól.

Azon szervezetek között, melyek évenként ezrével hozzák létre a petéket vagy magvakat, és azok között, melyek csak felettébb gyéren produkálják azokat, az egyedüli különbség az, hogy a lassan szaporodók kedvező körülmények között egynehány évvel többet kívánnak az egész terület benépesítésére, bármily nagy terjedelmű legyen is az. A grif-keselyű (Condor) csak kettőt tojik, míg a strucz huszart, és mégis egy és ugyanazon területen könnyen a grif-keselyű lehet a kettő közül számosabb. A vézmadár (Procellaria glacialis) csak egyet tojik, és mégis azt hiszik, hogy nincs madár, mely nála számosabb volna a világon. Egyik légy száz meg száz petét rak, a másik — mint a locsimbe (Hippobosca) — csak egyetlen egyet; e különbség azonban egyáltalában nincs arra befolyással, hogy hány egyént létezhetik e két fajból valamely területen. A petéknagy száma nem épen csekély fontosságú azon fajokra nézve, melyeknél a táplálék mennyisége nagy ingadozásnak van alávetve, mivel ez által hirteleni fölszaporodásuk lehetővé van téve. A peték vagy magvak nagy számának valódi jelentősége azonban ott rejlik, hogy ez által az élet némely korszakában

bekövetkező nagy pusztulást, mely a legnagyobb részénl igen korán áll be, könnyen helyre lehet hozni. — Ha valamely állat képes valami módon megvédeni saját petéit vagy kicsinyeit, az ilyenekből kevesebb születhetik, de azért az eddigi arány mégis teljesen meg fog maradni; míg ha igen sok pete vagy kicsiny elpusztul, nagyon soknak kell létre jönni, vagy különben ki fog veszni a faj. Ha valamely fa általában 1000 évig él, hogy belőle bizonyos számú örökké fennmaradjon, arra elegendő, ha minden 1000 évben csak egyetlen mag jön is létre, — feltéve, hogy e mag soha nem pusztul el, és alkalmas helyen kicsirázhatása biztosítva van; — ugy, hogy e szerint valamely állat vagy növényfaj egyéneinek közép száma minden esetben csak közvetve függ a peték vagy magvak számától.

A természet vizsgálásánál felettébb szükséges, hogy e fentebbi tetteket mindig szem előtt tartsuk; — és soha nem kell felednünk, miszerint minden egyes szerves lény, hogy ugy szóljunk, a lehetőség határáig igyekszik kiterjedni; s hogy életének valamely korszakában mindeniknek meg kell küzdeni a lételért; és hogy mindenik nemzedék alatt, vagy megújuló időközökben, vagy az öregeknek, de kikerülhetlenül erős pusztulást kell kiállaniuk. Ha bármely akadály elháríthatatik, vagy bármely csekély pusztulás elkerülhetik, a faj egyéneinek száma csaknem ugyanazon pillanatban óriásra fog nőni. (Folyt. követc.)

Vázlatok a Havai-szigetekről.

(Egy amerikai utazó naplójából.)

A havai benszüllött nevérdől.

Midőn a Havai-szigetek egyik távol eső részében utaztam, és egy benszüllött kis fiu szájából „Gyi te Januarius” ismerős nevet hallottam, elgondolkodtam, hogy ime e szó csakhalatlan jele, hogy a civilizáció ide is elhatott. Kíváncsiságom fölébredt, és az angol kiejtését ennyire elsajátító gyermekszóval szóba állottam.

Könnyű feladat volt megtudnom, hogy az iskolában mennyit és mit tanult. Történelmi tudománya ama fent említett szóban őszintotul, melylyel a gondjára bízott vén lovát megszólította. Első elnökünk iránt érzett csudálása és tisztelete költötte föl benne azt a határozatot, hogy apja legbecesebb birtokát, a vén gebét Washington generalisnak nevezze; de a generalis cím, melyet könyvében talált, nagyon határozatlan volt előtte, az idegen fiunktól sem hallotta soha, hogy „Generalis”, mindig csak January. Ebből nagy bölcsen azt okoskodta ki, hogy ő bizony a használt kiejtés mellett marad, és a lovat Washington Januariusnak nevezte.

Nem lehet tudni, hogy babonából történik-e vagy szeszélyből, hogy a Havai-sziget lakói az alsóbb rendű állatoknak az emberek és istenek nevért adják. Az embereket és isteneket viszont a legkevésbé találó neveket tisztelik meg.

Válogatás nélkül férfiaknak és nőknek ugyanazokat a neveket adják. Egy Honoluluban lakó férfit szép asszony-nak (Wahine Maikai) hívnak; nemrég egy fiu gyermeket Tomphinsónak kereszteltek; egy kis leányt Sámson-nak hívnak; az első asszony az új kalap feje bement és nagy méltósággal végig sétált a templom, az ablak mellé ült, litteveté a kalapot, és szalagjánál fogva nagy gondal leeresztette a kívül levő asszonynak; ez ismét a fejére tette és hasonló önrzettel jött a templomba, az első asszony mellé ült, a kalapot ismét lebecsülték az ablakon a többi részvényeseknek, ez így folyt egész addig, míg mindnyájan be nem jöttek, és szépen egymás mellé ültek, a kalap természetesen a legutolsóinak a fején maradt; míg a kalapból tartott, addig ezt a különös műtétet minden vasárnap ismételték; e látvány nem ébresztett a szemléletben más érzést, csak hogy a nők rendkívül irigyelték a kalap boldog tulajdonosait.

E kitérés után a félbeszakított leíráshoz térjek vissza: Ezen a szószék mellett oldalvást két vén asszony ült szemben egymással, pipáztak mind a ketten, kezüket térdökre kulcsolták; pipázás közben a fejökkel bólingattak és ásítottak. — Időnként az egész épületet megtöltte a hatalmas horkolás hangja. Két kis fiu a szószék megett a rájuk bízott esernyővel verekedett; az egyiket társa a falhoz szorította; a legyőzött fiu apja megmutatja, hogy tudja ő mi a becsület, a gyűlöletetből kiválik, a magzata legyőzött karját durván megfogja és kivezeti a templomból.

„De hiszen engem Mihály-nak hívnak” — válaszolta a pap; azt képzelték, hogy Mikia a Mihály utánása akar lenni. „Hallottuk mi” — mondá az anya „hogy a fölégség mindig Mikia-nak szólítja.” — Coan asszonyság rendezen „my dear,” (kedvesemnek) szólította férjét, ebből csinálták a Mikia nevet.

A honolului adófizetők névsorában a következő nevek fordulnak elő: Olló ur, a Tolvaj, a Kószá lélek, a Bolond, Csiga asszonyság, a Fáradt gyík, a Nagy serpenyő, az Első orr, az Atlanti-tenger, a Gyomor, Szegény Csicsa, a Tizedik menyországság stb.

„Mi van egy névben?” Semmi a mivel az egyént jelezzük, de igen sok a mi a nemzeti szokásokat és sajátosságokat kitünteti. — E gyermeket, vidám kedélyű szigetlakosok nevéin nagyon megáltszik utánzásai hajlamok, bárgyúságok, érzékiségök és logika-hajlamok.

A benszüllött isteni tisztelete.

A vialuui templomban töltött órára valósa-gos gyönyörűséggel emlékezem. Egy nagy pusztá-épület, melynek istálló-forma alakját még egy képmény sem szelidítette. Az ajtó előtt levő forró homokból hydra-fejú kaktuszok nyultak az épület oldalára; a templomhoz vezető uton jövő hivat a közel fekvő kunyhókból farkas vadsága kuvaszok ugatása üdvözölte. — A templom ajtajában a harangozó vidáman húzza a harangkötélet, de az érkező hivelkel koronként beszélgetésbe ered s ilyenkor a harangozás megszűnik; midőn a gyülekezet kellőleg fölszaporodik, a harangozás is lassodik.

A honolului templomban az öreg emberek, a nőtlén legények, az ifju házások külön ültek; a vénasszonyok, menyecskék és leányok szintén; a kik az urvacoráját fölverték, nem elegyedtek a kisebbekkel össze. Fogszóval mindeniknek meg volt kijelölt helye.

A vialuui közönség nem részesült ilyen kitüntetésben, p. o. közel az ajtóhoz egy tágas páholy van, melyben apjok és anyjokkal négy gyermek foglal helyet. A mint az isteni tisztelet kezdődik, az unatkozó gyermekeket mulattatni kell; egy nagy darab kenyert vesznek elő, s míg a mama a legkisebbiket szoptatja, a nyugtalan gyermekeknek a szószékből jövő szelleui táplálék mellé egy-egy szelét kenyert osztanak.

Az olvasó engedelméből itt egy kis kitérést csinálók s megemlítem, hogy néhány évvel ezelőtt a vialuui templomban milyen furcsa dolog történt.

A benszüllött látták, hogy az idegen nők kalapot hordanak a fejükön, és ugalátszik, hogy e viselet nagyon megnyerte tetszésüket, mert elhatározták, hogy tisztességes dolog lesz, ha a templomban kalappal mennek be; az asszonyok szokása szerint gyűlést tartottak, összebeszéltek, melynek az a végső eredménye lett, hogy ők sem akarnak a világos elmaradni és kedves kötelességöknek tartják az illedelemnek hódolni; e készségeket azzal bizonyították be, hogy megkarított pénzöket összetették, és egy két szalag-ékesített kirívó színű kalapot vettek. A következő vasárnap a kalap tulajdonosai a templom ablaka alatt összegyűltek; megvárták, míg a hallgatóság nagy része összegyűlt, ekkor az első asszony az új kalap feje bement és nagy méltósággal végig sétált a templom, az ablak mellé ült, litteveté a kalapot, és szalagjánál fogva nagy gondal leeresztette a kívül levő asszonynak; ez ismét a fejére tette és hasonló önrzettel jött a templomba, az első asszony mellé ült, a kalapot ismét lebecsülték az ablakon a többi részvényeseknek, ez így folyt egész addig, míg mindnyájan be nem jöttek, és szépen egymás mellé ültek, a kalap természetesen a legutolsóinak a fején maradt; míg a kalapból tartott, addig ezt a különös műtétet minden vasárnap ismételték; e látvány nem ébresztett a szemléletben más érzést, csak hogy a nők rendkívül irigyelték a kalap boldog tulajdonosait.

E kitérés után a félbeszakított leíráshoz térjek vissza: Ezen a szószék mellett oldalvást két vén asszony ült szemben egymással, pipáztak mind a ketten, kezüket térdökre kulcsolták; pipázás közben a fejökkel bólingattak és ásítottak. — Időnként az egész épületet megtöltte a hatalmas horkolás hangja. Két kis fiu a szószék megett a rájuk bízott esernyővel verekedett; az egyiket társa a falhoz szorította; a legyőzött fiu apja megmutatja, hogy tudja ő mi a becsület, a gyűlöletetből kiválik, a magzata legyőzött karját durván megfogja és kivezeti a templomból.

Az ifjak és leányok koronként végig mennek a templomban, az elevenebb mozgásuk a padok tetején lépdelnek keresztül; némelyek kimennek, hogy szomjukat oltásák, visszajövet egy korsóban vagy tötkben vizet hoznak barátainak.

Meg kell jegyezni, hogy az épületnek roppant jó vízhangja van.

Egykoriki megszakítások dacára ugy lát-ezik, hogy a közönség legkevésbé sincsen megzavarva. E durva és erőtlén emberek egész nyugodtsággal viselik magukat. A négy gyermeket anyja mint utolsó menedéket, de biztos határu szert, egy zörgőt vesz elő, hogy zsemlélődő cse-csemőjét mulattassa. — Egy vén asszonynak meg-fúj a feje; a haját rögtön lebontja és egy távolabb ülő barátjának int, ez a jó szívű lélek a padokon keresztül mász, és nemzeti szokás szerint jól meg nyomkodja öklével a fejét.

Az énekkar.

Ha valamelyik nőnek szép hangja van és jól tud énekelni, azért még nem ültetik az énekkarba, nehogy e kitüntetés miatt elbizba magát. A pap-jok megjegyzése szerint: „ha a nők hangját dicsérik, épen olyan begyések mint a páva és a hangjok is olyan rikácsolóvá változik.” A gyülekezetben alig van egynehányuk jó hangja, de azt sem támogatják, következésképpen az egész éneklés rosszul megy.

Az énekkarban van egy tenorhangú ifju, a ki koronként szünetet tart, a zsebéből előveszi kis tükrét és fésűjét, gondosan megigazítja nyak-kendője csokrát és megfésüli haját, a közönség nem zavarja őt, de viszont az ő csinosisága sem botránkoztatja meg a jó indulatu közönséget.

A prédikációt a hallgatóság értelméhez alkalmazták. „Lyons atya” — a ki, ha szentek élnek a földön, bizonyosan egyike azoknak, amár meg kell vallani, nagyon egykorlati bölcses-ségű szent, így szölgött hizeihöz: „Nézetek a tengerre” — kiáltá élénk mozdulattal kísérve szavait — „és nézetek ama hegyre! A vízben sok hal van, és a hegyeken kaptok vadakat. Láthatjátok, hogy van étel elég, és ti mégis az éhségről panaszkodtok! Talán azt akarnátok, hogy az Ur fogja ki a halakat, töltse meg az edényeket és vigye hozzátok? — Testvéreim, az a baj, hogy restek vagytok! Menjete a hangyákhoz, tanul-jatok tőlök stb.”

A templomban egyedül én voltam idegen, irántam való figyelemből a pap felém fordult, és a prédikációnak ezt a részét angolul is elmondta, a nép e megszakítást természetesnek találta és a legnagyobb nyugodtsággal fogadta.

Midőn a pap lejtő a szószékből, egy kalapot kért és a jelenlevőket sorra járta vele; pénzt kért vagy egy pár sor irást, melyben kötelezik magukat, hogy a jövő vasárnap nem feledkeznek meg róla. — Alkalmilag szóváltásba elegyedett azon hivelvel, kik nem akartak pénzt adni. — Kiknél nem volt pénz, szégyenkedve mentegőztek; egy pár ifju meg akart az adakozás elől szökni, de az élelmes pap észre vette, és pápaszemének egy hatalmas mozdulatával megállította őket. A melyik gyermeknél pénz volt, azt megdicsérte és megköszönte jóságát.

Ez a pap ugy bának hallgatóival, mint apa gyermekeivel, dicséri és dorgálja őket érdemök vagy hibájok szerint, de azért már több évek óta a legszebb egyetértésben élnek, hivel szeretetét és bizalmát teljesen bírja.

Kazinezy Ferencz fogsági naplója.

(Folytatás.)

Kufstein.

Junius 22-ikén 1799. tehát utnak indulánk. Kilenczen mindössze: 1. Szulyovszky, 2. én, 3. Uza, 4. Hirgeist, 5. Smetanovic, 6. Szláv János, 7. Laczkovics László, 8. Baranyai Mihály, 9. Ujgyörgyi József.

Aubert Huf-regementbeli főhadnagy mellé rendeltetett Mitrovsky-regementbeli zászlótartó Markusfalvi Gál Mózes ur, erdélyi születésű magyar, de a kinek meg vala tiltva, s cassatio alatt, hogy velünk ne tudassa, hogy magyar s magyarul tud. Az első szekerem élének Szulyovszky, Laczkovics és Baranyai, a második Szláv, Smetanovic és Hirgeist, a harmadikon én, Uza és Ujgyörgyi, s én velem Tércel káplár, Furitek és az öreg Kuderna.

Junius 22-kén ebédünk Práliczon, hálásunk Misliczon.

Junius 23-kán ebédünk Cseszviz Znam mellett, éjjelre Rőcz.

Junius 24-kén ebédünk Egenburg, éjjelre Hadersdorf.

Junius 25-dikén Kremsre délelőtt s ott egész nap.

Junius 26-kán ebédünk St. Pölten.

Junius 27-kén ebédünk Neumark, hálásunk Amstetten.

Junius 28-kán . . . . .

Junius 29-kén . . . . .

Junius 30-kán . . . . .

Julius 1-jén Frankenmark.

Julius 2-kán északára Reichenhall.

Julius 3-kán Löffler — Veitring.

Julius 4-kén Veitringban a postaháznál.

Julius 5-kén északára Sill.

Julius 6-kán Kitzpichl — Kufstein.

Mind ezt, ugy a mint itt áll, régi papirosaime-ből. Aubert csak azt sem engedé meg, hogy tud-hassuk a helyek neveit. Így történt, hogy jegyzé-szemben hézagok vagynak.

Znaymon innen félóránnyira van az a deakul Lucanak nevezett praemonstratisis nagy klaszter, melytől még az én időmben is Jászó és Lelesz függött. II-ik József eltörölte a rendet, s midőn ott most elmenék, mosott ruhákat láttam kifüggeni a kaszárnyává változtatott klastrom ablakiból, és a Lascy gyalog regementbeli katonák-czitrom színű hajtókás kikeréztöz főjé kabát-jaikat.

Kremsben valami becsületlen német befűdte magát hozzánk a fogadó szobájába (szálájába), s kérte Aubertet, hogy ebédelnék nála mindnyá-n. Aubert ezt nekünk meg nem engedte, de maga ment. Mi feladatánk párnaszákjainkat, s este a nagy szálába vetettünk meg ágyainkat. Éjjelkor imhol jöve a német és a botorkázó Aubert. Meine Herr, ich bedauere Ihr Geschick aufrichtig. Vor meiner haben Sie sich nicht zu schämen. Dieses Unglück trifft nur Leute, die Kopf haben. (Uraim, őszintén szánom sorukat. Ily sors csak szilárd fejű emberek ér.) — Pszt, pszt, megrán-totta ruháját és elvitte.

Áltmenvén a Dunán a Bécs és Pánsz közt vonuló uton sok utazó méne el mellettünk. Nem tudtam én, hogy Aubert mindennek azt hazudta, de hogy hazudása annál inkább talájon hitelt, nagy titok alatt, hogy mi moszkvák vagyunk. Nem akará ő, vagy talán az udvar, hogy tudja hazánk, hová levünk Brünnből; azonban én frak-tok nem vettem vala magamra az egész uton; mindég magyar dolmányban mentem, s ugy ültem szekereimben, hogy lábomon lássák a vasat.

A sok utasoktól Ennszen is megtudták, hogy 9 országlás foglyai*) vason vitetek, s mint hogy a város közsiklás dombon áll, s el nem kerültet-hetik, a városiak ugy öszvetődülának a piacon, merre utunk mene, lintha ott vásár volt volna. Az én lellem nem lehet öröm nélkül, s én a nézésünkre öszgyűlteknek köszöngettem, csak azért is, hogy lássák nyugalmunkat, és ha tudják, hogy magyarok vagyunk, nemzetünkre háromljon fény. Ne hídje a német, hogy Horák és Klokák a magyarok. Egy bolt előtt két kalmár közt gyö-nyörü asszonyka állott, s oly közel a kerékhez, hogy a ruhájokat csaknem megrte. Gehorsamer Diener, mondám. Unterhänigster Diener, mondá a kalmár a legforróbb expressióval, melyet kép-zelhetni. A setét Uza kifakadt: De kutyá terem-tette nemzetjének micoda öröm köszöngetni? Békét hagyék a nemes lelkiünek, mert tudtam, hogy szavam fel nem deritheti lelkét.

Alig csendesedénk el, midőn egy kövér fiatal mézáros, a maga ezüst fél sphaerájú gombaival egy emeletesbb körül kiáltgatá, midőn az első szekér elméne: Nro Ánsz, Nro zwá (Szulyovszky nem volt ott). Jött a második szekér, s a német kinyujtván mindég karját, és újját Nro dráj, Nro fir, Nro fnfe. Jött a mi szekerünk Nro sexe, Nro siebene, Nro achte, ugy de neki is azt mondták 9-en vagyunk, s itt csak nyoloz. — S most Szulyovszkyt a tiszt mellett látta ülni, und hier ist der neunte, mondá ezt vetette mellé: Spitzbuben. (S itt a kilenczedik — gazember.)

Aubert erre tele torokkal: Halt! s a három szekér megállá. Aubert kikölt a szekérből, s kardot köte. Commandirte herab! Azok leugrottak. Her damit dem Kerl, fünfundzwanzig aufge-hauen. — Én felkelék. Hr Oberleutnant lassen Sie den Elenden. Wir sind durch seine Narrheit, nicht gekränkt. Weis er den wer, und was wir sind? (Csipjétek meg az a ficzók, huszonötöt kell rá csapni. — Hadnagy ur, hagyjon békét a

*) Érted: kilencz államfogoly. — Kozló.

nyomorultnak; ostobasága minket nem bánt; tudja is ő, kik és mik vagyunk?) A mézáros ment a merre mehetett, Aubert pedig szüntelen károm-kodva, felüle s még a ezekérből is fenyegette a bolondokat.

Az alatt a szegény Uza magán kívül vala mérgében. Így kell az urnak b—m a lelket, csak közönséges az ebatta németjeit. Meg akarám csó-kolni hűségéért, de ő megmondta, hogy az oly ember csókja, a ki köszön a németnek, neki ugyan nem kell.

El kell mondanom, mint nyéré Szulyovszky azt a kegyelmet, hogy ötöt Aubert a szekérről kocsijába vette, s leszedte róla a lánczat.

Neumarkton ebédolvén, a kellnerleány (férfit kellneket ott nincsenek) sorba tudakozta bennün-keket, milyen bort parancsolunk, s minthogy én bornemissza valék, ugy hitte, hogy talán jobb bort parancsolok, ha közönséges nem kell is. Van magy borotok? kérdém. — Van. — Tokait két butelliával! Elhozta. Én az egyiket a praesidéal Aubertnek nyujtam, ki azt azonnal oldalzebjébe dugá, a másikat kiosztám társainnak e szóval: Hasánk fél fordulva, mint Jerusalemmek a szidő, mikor imádkozik. Tudtam, hogy Aubert elnézi a magyar szót, mert oldalzebjében vala patronu-som. Laczkovics is hozata két butellit, és ő is Aubertnek adá az egyiket. Aubert magán kívül vala örömben; s midőn délután indulánk, Szulyovszkyról levéve a vasat, s maga mellé ülteté, pedig Szulyovszky neki nem adta bort. De mi ezen megkülönböztetés által nem megtisztelve, hanem megbüntetve érzettük volna magunkat.

Kitzpichelen, mely utolsó hely Kufsteinhoz, Aubert magán kívül vala örömben, hogy közü-lünk senki sem szökök el. Felkapott egy csomó újságot. Liest, Ihr werdet ohnehin keine lesen und das viele Jahre durch. (Olvaszatok; ugy sem fogtok újságot olvasni, pedig sok évig!) mondá, oly profecziával, mely a Bálám samarától is ke-serves lett volna. Onnan látták, hogy a XVI. Lajos leánya öszveeskettetett az Angoulemi her-czeggel, és hogan esketés után letérdépe XVIII. Lajos előtt s ugy kéré, hogy a francziák-nak kegyelmezen meg. Aubert az alatt márhá-v itta magát. Még így is annyira eszén volt, hogy a tyrolisi vadászok közül minden szekérhez két gyalogot parancsola, megparancsolván, hogy ha ki megszökök, löjjeék agyon. Maga Szulyovszky mellé felüle, pudeser és pomádés fejté a Szulyovszky igen nemes postzából csinált franciai két köpe-nyegén nyugtatá. A szegény Szulyovszky vállá egész Kufsteinig párnája volt a részeg embernek. Az fél-alva mindég tudakozá a vadászokat, ha rabja itt van-e? Lőjjeék agyon, ha szökök.

(Folyt. követc.)

Néhány szó a gombákról.

A gombák a növényvilág legsajátságosabb, legtitkoszerűbb alakjai; előlások, megsemmis-ülésük egyaránt oly rendkívüli módon történik s általában egész megjelenésük oly bámulatos és különös, hogy ugy tűnnek föl, mintha egy rég elenyészett világból maradtak volna ránk öröksé-gül. A többi növényektől annyira különböző osz-tályt képeznek, hogy több tudós hajlandóan lát-szik a gombák 8000 fajából a természetnek egy külön országát alkotni s ennek az állat- és nö-vényország közl jölni helyet.

Nem cézlünk ezuttal tudományosan fejtegetni, hogy mi a gomba s számtalan fajtán miben külö-nöznek egymástól s a többi szerves lényektől; elég annyit megmondanunk, hogy a legkisebb s csakis görös segélyével látható penészgombától föl a felsőges Rafflesia Arnoldi-ig annyiféle változo-tat mannek keresztül, hogy szerit-számát al-gi tudhatni. Főjellegük az, hogy mindnyájan élődi növények, s a hol megjelennek, ott vagy állati vagy növényi szervek szétbomlásáról, rothadás-ról tesznek tanúságot. Néha egészséges állatokra és növényekre veszik magukat, mikor aztán a pusztulás is nyomban követi megjelenésüket. Szervezetök a lehető legagyszerűbb; gyökerek, száraz levelek és virágok helyett csak sejtékből állanak és az ugnevezett növényzöld vagy levél-zöld (chlorophyll) teljesen hiányzik nálok. A gombák alakja számtalanféle; legismertesebbek a hosszabb, rövidebb ugnevezett pálcaszáron álló és a földön elterülő ernyő- vagy kalapformá-juak, továbbá a tojásd és gömbalakuak.

A legtöbb gomba nedves, meleg időjáráskor augusztus és december közt buvik elő a földből vagy korhadó szerves testéből. A legtöbb faj nem igen él tovább tizennégy napnál; hirtelen

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

(A magyarországi házi ipar tárgyai) nagy figyelemmel részesülnek a bécsi kiállításon. Zichy Edmund gróf, az ismert műszerész főúr, ép e föltűnés folytán levelet irt Trefort közoktatási miniszternek, kifejezést adva az ohajtásnak, hogy a magyarországi házi ipar megmentendő. Hivatkozik Oroszországra, mely már a kiállításon ily módon hívta föl a figyelmet házi iparára. „A tapasztalás tanúsítja — úgymond gróf Zichy leveleiben, — hogy a nemzetek eredetisége az új közlekedési viszonyok folytán évről évre mindinkább elmosódik, s hogy a házi ipar a kézműiparnak, s ez pedig végre is a gyáriparnak ad helyet.” A gróf maga az eszme kivételhez 500 frtnyi adománnyal járult. Trefort miniszter azt válaszolta a figyelemreméltó indítványra, hogy az ügyet a lapokban nyilvánosságra hozza, a mit lehet, mindent elkövet, s a vezetése alatt álló miniszterium dotációjából is némi pénzbeli támogatást ígérhet. Ő maga 50 frttal járul a kivételhez. Közleni fogja az ügyet gr. Zichy kereskedelmi miniszterrel, a muzeum igazgatójával, több szakférfival, s a megvitattára értekezletet hív össze.

(„A nagy napok 1848—49-ben.”) A magyar szabadságharc rövid naplójára, írta Hódy Béla. Kiadja Keresztesy Pál Kolozsvárt. A mozgalmas két év krónikás följegyzései ezek, 1848. márcz. 15-től 1849. okt. 6-ig.

(Ujlap.) Türr Lajos és Czeder János szerkesztése mellett „Zombori Közlöny” fog megindulni Zomborban. Politikai és vegyes tartalmu hetilap lesz s a magyar szellem ébredésére kíván hatni Zomborban.

(A „Heti Posta”) című, az iparos ügyeket képviselő hetilap, a jövő hótól kezdve megszűnik.

(A nemzeti színház ujdonságai.) Mult szombaton (szept. 20.) Thomas Ambrusnak „Mignon” című dalműve került színre, mint ujdonság, s rögtön megnyerte a közönséget. Nem valami magas dalmű, de kellemes folyásu, melynek zenéjéből sok dudolni valót haza lehet vinni. A szöveget Göthe „Meister Wilhelmje” után Carré és Barbier írták, teljes szabadsággal bána el azzal, egy hogy legtöbbször csak a nevek hívek az eredetihez. A szegény Mignon, kit Meister V. a cigány komédiásoktól vesz magához, itt boldog lesz, s Meister nőül veszi. A czimszerepben Hawk Minnie k. a. nagymértékben aratta a tetszést, mind éneke, mind pedig erőteljes alakítása által. Stéger (Meister) azt tüntette ki, hogy mennyit veszített már erejéből egykor szép hangja. — De nemcsak az opera, hanem a dráma barátai is kaptak a közelebbi napokban ujdonságot. Eza „A betyár kedője” című népszimű Abonyi Lajostól, mely „A mi nótáink” című regény után készült, s meg is látszik rajta, hogy nem a szinpad szűk keretéhez van mérve tárgya. Azonban ezt is elég tetszéssel fogadta a közönség, s valószínűleg még sokszor megnézi, ha czelszerű rövidítéseket tesznek rajta. Abonyi itt is kitüntette, hogy ismeri a népdalt, a kisvárosi embereket, s azokat kellemes eredetiséggel képes rajzolni. Sok jó anyag elevelen genre-alak, és jóízű magyarságu nyelv ragadja itt meg a figyelmet, s feledtetni gyakra (ha nem is mindig), hogy a celekvény nem kellő gyorsasággal foly. A fogadtatás, miben a közönség részesítette a darabot (minden felvonás után kihíván a szerzőt) bizonyára ösztönül szolgálnd Abonyinak, hogy a magyaros életből, melyet jól ismer, mind többet vigyen föl a szinpadra. Az előadást általában dícsérni lehet. Megemlíthjük még, hogy ezuttal a szinpadon mind a butorzatok, mind az öltözékek nem oly tarkabarka minden jelleg nélküliséget mutattak, hanem hiven voltak összevalogatva, s az Abonyi környéki népviselet föltüntetésére teljesen sikerült.

(A népszimű pályázat.) melyet a nemzeti színház szokott kitizni, az idén meddő volt. A beérkezett 14 mű közül a bírálók a következők harimat: „A székelyföldön”, „A kincskereső” és „Mátyás király első kalandja”, figyelemre méltónak találták, de egy vagy más hiányok folytán előadásra sem ajánlhatták. Abban állapotok megtehát, hogy a három mű szerzője szőlítassék föl darabjaik új átdolgozására, s a mely előadásra

érdemes lesz, megkapja a 100 darab aranyat. A szerzők megbizottak utján Szigligeti Ede igazgató által tudhatják meg a bírálók kifogásait, s nov. 10-ig kell az ujonnan átdolgozott művet visszaadni.

Közintézetek, egyletek.

(A Kisfaludy-társaság) a szünidők utáni ülését szept. 24-én tartotta. A Szász Károlytól bejelentett „Aesopusi mesékről” szóló értekezés a szerző gyöngékedése miatt elmaradt. Greguss Ágost hosszabb shakespeare-i tanulmányt olvasott föl ily cím alatt: „Lear tébolya”. E nagy tragikai alak örültségének lélektanilag és orvosi szempontból is helyes fölfeljárásról szolt, azt számos idéntézetel támogatva. Utána Dalmady Győző olvasott föl három kisebb költeményt, melyek cziméi: „A templom és a gyár”, — melyben a ház-kemények fellázadnak a gyárkémények ellen a kereszt érdekében, míg az kegyesen azzal nem nyugtatja meg őket, hogy az alkotó előtt egyaránt kedves a munka és ima; — „A távolból”, családi visszaemlékezések; „A koldus”, morális czélzatok genrekép. — Ezek után a titkári jelentés követekezett. Szigligeti Ede kiadás végett benyújtja „A dráma és válfajai” című terjedelmes művét. Megbírálására Gyulai Pált kérték föl. A társulat alapító tagja lett ujabban Török Elemér Husztról 200 frttal; néhai Tótenyi Miklós pedig (Aradról) 100 frtot hagyományozott. Végül Bartalus Istvánnak 200 frt szavazatot meg a magyar népdalok dallamainak további kiadására.

(A pesti reform. felső leányiskolában) a tanév f. évi okt. 1-én kezdődik. Beiratások a belakók és bejárók számára naponként eszközöltetnek. Ugyanez intézetben az esteli órákban egy külön tanfolyam nyitattik a könyvtétel, s egy másik a magyar nyelvetan előadására, felnött hölgyeknek. E két tanfolyam bármelyikét látogatni ohajttók értekezhetnek naponként Kalocsa Rozánál, ország-ut 39. sz. — Budapestben a józsefvárosi elemi iskolában a negyedik osztályhoz tanítónőnek Romocsa Emma kisassonyt neveztek ki; Szathmáron pedig a nőnöveldébe a magyar nyelvtan előadására Klug Klotild kisasszonyt; mindkettő Kalocsa Rósa intézetének növendéke.

(Adomány.) Kégl György országgyűlési képviselő a csákvári kerület (Fehérm.) iskolái számára 2553 frtot adományozott.

(Fűchshuber Ignác) tábori plebános a nyitrai székesegyház tiszteletbeli kanonokjává neveztetett ki.

Mi ujság?

(Elmondhatjuk) már mi is a nótával, hogy fűtől a szél, az idő már őszre jár, mert őszre jár már csakugyan. Mi ugyan a falak között, melyek télen-nyáron puszták és kopaszak, nem igen látjuk sem a virág sárgulását, sem a lomb hullását, a mi olyan csendes szomorúságra ringatja a lelket, de azért csak ki kell tekintenünk az ablakon, hogy megtudhassuk az évszakot minden kalendárium nélkül is. Majd minden utcában előfordul egy-egy gebe, mely széles, lapos, négy kerekű, alacsony taligát döcögőtet maga után az egyenetlen kövezeten, csak úgy himbál-jobbra balra, a mit rá halmoztak, két szobának butorzata, ingatag jellemű fölfordított székek meresztek száraz lábukat szer-teszéjjel, égnék és oldálnak, hogy olyan tölök az egész szállítmány, mint egy óriási tövises malacz. Rosz kanapé, félreleszesztant eresztéki kvadrup-kaszny, hosszú mosóteknő, ágygarnába burkolt drága törékeny jónász, mint pohár, tányér, lábas, serpenyő stb., feslett keblű matrác, melybe most mindenféle illetéketlen tükröt, kést, villát meg kanalat csomagoltak, lábógatót asztal, nyirkorgó tábori ágy tüvel-hegygyel össze, csak úgy nyög egymás terhe alatt a nagyokat zakkanó targonczán. Ha a szállítmányi forgalom előmozdítása végett alakult részvenytársaság ügynökei, a piros sájkás hordár urak, a kik mindenfelől hatalmas támogatással biztosítják a jeles máshasállítmányt bármely oldalra való hajlandóság és fölfordulás veszedelme ellen, meg ha ezek meg nem felelnek nekünk is néha-néha magas missiójukról annyi időre, a meg megkékült körmeiket pirosra fűjjük: még akkor is sejtendő minden higgadt szemlélő, hogy odakinn aligha hives nincs, a mi az idő őszre járásának salhatatlan jele s éles elmével kitalálna, hogy az a szállítmány bizonyosan valami oly család tulajdona, mely élni tud az idővel, saionok szerint, s a mint tavasszal a meleg napok beálltával a relatív jobb hazába, a zöldbe költözik: ugy most, hűvösebb idő közeledtével nem rostel egyet fordítani előbbi meggyszóráson s nagy következetlenül újra a város belsejét tartja a városigetnél jobb hazának, s most visszaköltözik, elhozván magával azt a pereputyot, mely épen a hercezhurczára látszik teremtetve lenni, s melyért, ha eltörök, se kár. Igy kombinálja ki az éles elméjű, hogy az idő már őszre jár, mert jobb hazába őszrel költözködik sok tollas és tollatlan két lábú madár.

képződnek és hirtelen tűnnek el a föld színéről; a nagyobbak megfásulnak, a középterműek szét-folyanak, a kisebbek elszáradnak. Sok gombafaj ehétő s mint éllemi szer igen keresett és becses. De minthogy rendszeren rothadásnak indult tárgyakon képződnek, nem ritkán mérges hatásnak s élvezésök életveszélylyel jár. E mérges hatást némelyek bizonyos szurokneümü anyagának tulajdonítják, mely belyguladást idéz elő.

Az ehétő gombát a mérgeestől maig sem tudjuk biztosan megkülönböztetni, mert erre nézve biztos megkülönböztető jelek és tulajdonságok nincsenek is. Általános szabályul ajánlhatjuk, hogy azokhoz, melyeknek ize és szaga nekünk nem tetszik, ne nyuljunk, mert azok többnyire mérgesek. Sőt még a csiperke-gombát (Champignon) is jó előbb megizlelni s csak ezután enni föllelem nélkül. A csiperkének a majd minden ehétő gombának mogyoro ize van; ha ez érezük rajtok, biztosan lehetünk, hogy ártalmatlanok.

A mérges gombák hatását csak pár óra mulva lehet érezni, a mikor már emésztés alá jutottak; ezért oly veszedelmesek az ilyenféle mérgezések. A gyomorban heves fájdalom állnak elő, melyeket kínos hascaikarás és hányás követ. Ilyenkor legjobb a gombát erős hánytatószerrel eltávolítani. Mérges gombák élvezése miatt már igen sokan s még híres emberek is pusztultak el, mint Euripides görög tragédia-író neje és gyermekei, VII. Kelemen pápa és VI. Károly császár.

A jó gombáknak kellemes illatuk van, vagy egészen szagtalanok; kellemesen savanyus vagy szelid bors-ízűek; színök fehéres vagy sárgás, hűvöltek nem nyálkás és nedveség nem szivárog belőlök. Rendszeren száraz és napos tájakon tenyésznek; a három lelegetheti és a csiga megrághatja minden roz utóhatás nélkül. Általán véve azok tekinthetők jóknak, melyeknek jó kemény, száraz húsu s a szár felső részén többnyire lazán, ide s tova tohatólag álló gyűrűjük van. Ellenben a mérges gombáknak undorító, fojtó szaga, émellytő, égetően csipős és rendszeren igen keserű ize s a legtöbbnyire feltűnő színe és nyálkás felülete van; ha megtörjük, a törés helyén tejszerű nedv szivárog elő, mely csakhamar megváltoztatja színét, mert a szabad levegőn oxydálódik. Gyorsan állnak elő s épen oly hirtelen tűnnek el; rothadó növényeken és állatokon vagy sötét nedves helyeken élnek. Általán véve ártalmasnak tekinthetjük az olyan gombákat, melyeknek puha, nedves husa, gumóalaku és puffadó bőrrrel borított szára van.

Ezek lennének ama fő ismertető jelek, a melyek az ehétő és ártalmas gombákat egymástól megkülönböztetik, s melyek a legkülönbözőbb korban élt különböző vizsgálok észleleteinek eredményét tekinthetők. De még azok se mindig megbízhatók s a veszélyes tévedésektől nem mindig óvnak meg biztosan. Legjobb tehát, ha csak kevés, de könnyen fölismerhető gombafajokat használunk eddelül s ezeket is csak ritkán, ovatosan s csekély adagokban.

Ha néhány gombafaj élvezhetősége iránt teljesen tisztába jöhetnénk, ugy hogy azokat bárki első tekintetre fölismerje, föleg gabonaszűk időkben, roz burgonyatermekkor a népek igen jó szolgálatot tehetnének, föleg őszszel, mikor nagyobb mennyiségben szoktak tenyészni. De a nép okolván a sok szerencsétlenség, tulságba ment ovatosságával, s még a jót sem igen meri megenni. Legjobb lenne még az iskolákban megismertetni azokkal a gyermekeket, hogy később ez ismeret

a tapasztalás kibővíthesse s az ehétő gombák fölismerése nemzedékről nemzedékre szálljon át, mint Oroszország némely vidékein, a hol és Franciaország déli részén, a gombát legnagyobb mértékben élvezik.

Mellékelt rajzunk egy csodagombát tüntet föl, melyről nem tudjuk, hogy ehétő-e vagy nem, azonban inkább hisszük, hogy az élvezhetetlenek közé tartozik, mert Doucasternál (Yorkshire, Anglia) egy sötét alagutban termett s óriási nagysága miatt közbámulat tárgya. Átmérete állítólag 16 lábnaál is több. S—s.

Egyveleg.

(A pesti új borseépület nagy diszterme.) E hó 24-én nyílt meg a pesti új borseépület diszterme. A pompás épület rajzát, mely a Dunapart egyik legzebb pontját képezi, már közölte lapunk, s ismertetésünk kiöegészítésül most a teremről is megemlészünk röviden. Valódi diszterem ez, vörös márványozott falakkal és ugyanilyen oszlopsorokkal. Az alsó emelettől a tetőig tart, s üveggel van fedve, egyik része pedig a Dunára, másik a Mária-Ve-

Óriási gomba a doucasteri alagutban.

utczára néz. A terem három részre osztja a két oszlopsor, mely karzatokat emel, az idegen látogatók számára. A mennyezetet élénk festmények, cirádák, terrakottából készült ornamentumok s aranyos arabeszkok ékítik. A falakon négy freskókép a kereskedelmet, hajózást, mezőgazdaságot és ipart ábrázolja. A bejárás fölött emagyor fölirat ragyog: „A verseny nyílt, a haza él, ha egy jobb tagja sem henyél. Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül”. A terem közepén egy kis hely a pesti bankházaknak van fenntartva, s ezt alacsony íróasztalok környezik, melyeken az egyes intézetek nevei réztáblákban vannak bejegyezve. Itt ülnek az intézetek képviselői s megkötik a megbízók által megrendelt üzleteket. A terem háttérében áll a nagy palakó-tábla, melyen a bécsi árformamot hirdetik ki. Emellett aranyos szegek sora, melyekre a „Correspondenz-Bureau” árformam-jegyzékeit aggatják. A terem vízvezetékekkel és légfűtéssel is ellátva; a közép részben hat nagy aranyozott oszillár, a csarnokokban 9—9 kisebb szolgá világitásra.

(Mese a kholeráról.) Zarándmegyében, — hol a járvány 54,341 lelket számláló 81 községben 4312 egyént szögözött botog ágyba, s ebből 1577 soha sem kelt föl, — a román nép közt egy

mese született a kholeráról, s a vele mutakkozó inségről. A mese így szolt: Az éhhalál a Csumától (kholera) sokáig védte a határt. „Itt én uralkodom, — szoltott a közelgő rémnek. „Eleget pusztítottál, — felelt a Csuma, — rövid ideig engeddd át helyedet nekem.” Az éhség szelleme megtagadta. Ekkor a rémek közt örjítő dulakodás fejlett ki. Az éhség legyőzve engedett, s helyette a Csuma uralkodott. Most az elvonult, — jegyzi meg a parabola, — s az első ujra birtokába veszi a határt. — Valóban, inség mutakozik, s ennek enyhítésére fog tanácskozni a pár nap alatt összeülő megyegyűlés.

(Uj czukornem.) A „Grocer” című lap szerint egy Jonglet nevű francia mérnök egy új, mesterséges uton előállítható czukorfajt fedezett föl, mely vetélkedik a czukornádából és sárgarépából készítettével. A mint a föltaláló számítja, az új czukor fontja alig kerül egy krajczárba és találmányát egy társulatnak, mely e czukor nemét nagyban szándékozik gyártani, 1.200,000 frankért már el is adta volna.

(Fontos találmány.) Egy skót földmives arra a nevezetes ötletre jutott, hogy a galvanizmus a burgonyabetegségnek elejét képes venni s ezért burgonya-földjeit sodronyokkal vette körül, melyek hatalmas villanytelepekkel állnak összeköttetésben.

(1710-ben elsüllyedt hajó.) A Kjögebuchtt melletti tenger alatti munkálatok alkalmával egy hajó maradványaira akadtak a buvárok, mely Danebrog dán sorhajó maradványainak ismertetett föl. E hajó elsüllyedése a dán haditörténelem legzebb lapján foglal helyet. 1710-ben a Kjögebuchtt melletti csatában meggyulladt; parancsnoka kezdetben oltani akarta a tüzet, de nem ért célzt. Hogy a legénységet megmenthesse, zátonyos helyre kellett eveznie, mi csak ugy lett volna keresztülvihető, ha az egész dán hajóhadon keresztül evez, mi által azt tűzveszélynek tette volna ki. Elhátározta tehát, hogy nem mozdulni helyéről. Lövést lövére viszonzott, míg az ellenség golyói a löporraktárba hullottak, s a hajó egész legénysége áldozatul esett. A föltalált hajó-orrban még láthatók voltak a derék harcosok csontváza.

(A papírfogyasztásról.) Az egész emberiség 1800 millió font papírfogyasztóvönként.

Ebből a népesség egy-egy fejére esik Belgiumban közel 7, Dániában 4, Németországban 8, Ausztria-Magyarországban 3 1/2, Franciaországban 7 1/2, Görögországban 1 1/2, Nagybritanniában 11 1/2, Olaszországban 3 1/2, Németalföldön 4, Portugáliában 2 1/2, Románián s Szerbián 1, Oroszországban 1, Svéd- és Norvégországban 3 1/2, Svájcban 6 1/2, Spanyolországban 1 1/2, az európai s ázsiai Törökországban 1 1/2, Ázsiában 13 1/2, Afrikában 4, Ausztráliában és szigetien 14 1/2, Braziliában és déli Amerikában 7, Mexikóban és Közép-Amerikában 2, Kanada s Észak-Amerikában 5 1/2, az Egyesült-Államokban 10 1/2, vámfont papír. Ezen fogyasztási skála az illető népek mivélődési állapotának hü képét szolgáltatja. Megjegyezzük azonban, hogy az amerikai Egyesült-Államok kivételével az Európán kívüli országok számai csak a kereskedést folytatódó népekre vonatkoznak, mert a többiek ugy szólva semmi papírt sem fogyasztanak.

(Páris világitása.) A párisi utcákon jelenleg 36,573 gázlámpa van. — 1769-ben csak 1200 lámpa volt az utcákon.

Buda-Pest, október 5-én 1873.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokk: Egy négyeszer hasábjosított sor, vagy annak helye, egyszeri ígatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri ígatásnál sak 7 krajczárba számítottak. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Oepelik Alajos. Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wallfischgasse Nr. 10. — Bélyegdíj, k fölött minden ígatás után 30 kr.

Dáni Ferencz.

DÁNI FERENCZ.

rohamos fejlődésében, mint nemzetör kapitány részt vett az alvidéki hadjáratban s ez alkalommal a lagendorfi csatában; mint népszerűn tünt föl ezután, s e tekintetben szerencsés szónoki tulajdonai által egyike lett a legnépszerűbb embereknek; Szeged városa az ő indítványára állított saját költségén egy honvéd zászlóaljot.

Dáni a harcztérről csakhamar ismét a zöld asztalhoz tért vissza, midőn Baththyány Kázmér, teljhatalmu kormánybiztos, a rendkívüli viszonyok folytán Szegeden fölléltott választórendszernek bírájává nevezte ki; mint ilyen érte őt a világsi katasztrófa, mely után egy ideig Rinya-Szent-Királyon és Magyar-Atádon testvérénél rejtőzött, elfogatott és közel huszonegy havi vizsgálati fogság után, a forradalomban tevékeny részvételeért köztől általi halálra s vagyona elvesztésére ítéltetett.

A jó sors, mely azon szomorú napokban annyi igaz hazafi fejét fölött észrevétlen örködött, úgy hozta magával, hogy halálhírére kegyelem után 4 évi várfogságra változtatott. Ezt aztán ki is ilte az aradi várban 1856. év decemberének végén.

Az akkori viszonyok közt — kiszabadulása után — az ügyvédi jogosítványt nem is remélhetvén, Külső-Szolnokmegyébe a félreszó Puszta-Póóra vonult, hol földet bérelt s a mezőgazdaság terén kereste kenyérért; polgártársai bizalma azonban itt is fölkereste, s a k-szolnokmegyei gazdasági egylet igazgató tagjává választván, ismét a köztevékenység terére vonatott.

1861-ik évben, az alkotmányos fordulat beálltával, Hevesmegye és Szeged városa bizottmányi tagjává, majd Szeged városa alsó kerületének országgyűlési képviselővé választották. A pünkösdi királyságszerű rövid alkotmányosság után azonban ismét visszatért ekéjéhez s ott ma-

Nemzeti színház.

Péntek, szept. 19. „Egy szegény ifjú története.“ Színmű 5 felv. Irta Feuillet Octave; ford. Feleki és Hegedűs. Szombat, szept. 20. Először: „Mignon.“ Regényes opera 3 felv. Zenéjét szerette Thomas Ambrus. (Haug k. a. föl-leptül) Vasárnap, szept. 21. „Dob Katica.“ Történelmi népszínmű 3 felv. Irta Tóth Kálmán. Hétfő, szept. 22. „A légyott.“ Vigjáték 1 felv. Irta ifj. Ábrányi K. — „Az égben.“ Vigjáték 2 felv. Irta Balázs Sándor. Kedd, szept. 23. „Mignon.“ Regényes opera 3 felv. Zenéjét szerette Thomas A. Szerda, szept. 24. Először: „A betyár kendője.“ Népszínmű 4 felv. Irta Abonyi Lajos. Csütörtök, szept. 25. „A bolygó hollandi.“ Regényes opera 3 felv. Zenéjét szerette Wagner R.

Szerkesztői mondanivaló.

— Ábránd. De hogy a „ritkák ritkái!“ dehog. Sőt inkább minden héten hatot kapunk e fajtól, sőt még a ritkábbjából is. — Budapest. Z-y. A följáratot cikkről addig, míg nem olvastuk, nem mondhatunk véleményt. — G. I. A levél post festo érkezett. Különb. már az illető távolléte miatt sem lett volna kivihető. — B. P. A „mutatványul“ küldött két költemény nem teszen kíváncsivá az egész gyűjteményre. Nem közelíthetők. — „A bujdosó.“ (Dal a török időkől.) Egy régi schéma gyarló utánzása, lélek nélkül. — E. J. Gy. Arnyoldalai? Hisz az egész csupa árnyoldal. A tartalom, az eszme majdnem a semmivel egyenlő. S a műforma: abból áll, hogy minden rythmus nélküli sorok, hol több, hol kevesebb szótaggal, mert versdókból szó sincs, közel egyforma hosszúságra vannak szabdalva, s ilyfajta rímekkel (?) sorsommal — sehol; lehet — élet; alatt — áldozatot; ugyan — nyomorban; szenvedtem — hiszem stb. Az ilyen vers nem vers; még annak sem válik be, a mit a németek „knüttelverse“-nek neveznek. Hígyje meg, jobb lesz, ha másnemű tanulmányokhoz fordul s felhagy ezzel a mesterséggel, melyhez úgy látszik még értekezni sem bír. — A levél, éle.kép. Az utolsó strófa, akár ott van, akár nincs, nem változtat a műfaj minőségén. Ennek meghatározásába: genre-e vagy románca, felesleges bocsátkozni. Vannak költemények, melyek egyik műfaj rankonyi keretbe sem tartoznak s mégis remekek. Ki kérdezmé: ballada-e pl. a Vörösmartyu/Salamonja? vagy költői beszély? elég hogy remek. A mi a Levél-t illeti, abban van egy néhány sikerült vonás, mely kedélyről tanuskodik s megundott is árul el; de azt hisszük a lány családosságának s kétségbeesésének a lélektani alapja hiányzik, s e hiány nem engedi, hogy az egész költemény, akár szívünkre, akár képzeletünkre igaziban hasson. Kidolgozása is igen szélesre lapul el; mindjárt kezdetén nagy fenék van neki kerítve, melynek a rárakott épület nem felel meg. — A kis népdal még kevésbé sikerült. S így mind a lap, mind az író érdeke azt kívánja, hogy mindketőt félre tegyék.

Előfizetési fölhívás

VASÁRNAPI UJSÁG és Politikai Ujdonságok 1873-ik évi október—decemberi folyamára.

Szeptember hó végével az évnegyedes előfizetéseik ideje lejárván, tisztelettel fölhívjuk előfizetőinket, hogy előfizetéseiket mielőbb megújítani sziveskedjenek, hogy a lap küldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Évnegyedre (október—december) 3 frt — kr. Csupán a Vasárnapi Ujság: Évnegyedre (október—december) 2 frt — kr. Csupán a Politikai Ujdonságok: Évnegyedre (október—december) 1 frt 50 kr. Egyes előfizetések legcélszerűbben postai utalványval eszközölhetők. Pest, szeptember-hó 1873.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz. a.)

TARTALOM.

Egy észak sarkvidéki utazó (három képpel). — Sirom — A hét akol (folyt.). — Egy hajdani fejedelmi lak (Mun. kacsón képpel). — Vöröskő vára (képpel). — A létérti harc. — [Vázlatok a Havai-szigetekről. — Kazinczy Ferencz fogsági naplója (folyt.). — Néhány szó a gombákról (képpel). — Egyveleg. — Tárhas: Irodalom és művészet. Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

** (A Margit-sziget) mellett kis városi sziget, mely a Duna szabályozás folytán a Margitszigettel egyesítették, Budaváros képviselő testületé legutóbbi ülésében József főhercegnek ajándékozta. A sziget szintén nyilvános mulatóhely lesz s a város így akarta a maga részéről József főhercegnek a budapesti közönség irányában tanúsított áldozatkészséget megköszönni.

** (A királyné) ki most gyöngéldök, a mint folyógyógy, Gödöllőre teszi át udvarát, s ott tölti az egész ősz.

** (Egy baleset) mely e napokban történt, általános részvétet keltett mind a kolozsvári társas körökben, mind pedig a pesti irodalmi körökben. Ugyanis Sáni László köztisztviselőben élő kolozsvári tanár nejét, ki „Amica“ név alatt több lapban szokott magvas külföldi műveket ismertetni s lapunknak is munkatársa, Ludasra indultában kocsiját a lovak elragadván, feldönték, s a derék hölgy esés közben lábát törte. Így szállíták vissza Kolozsvárra. A veszélyen azonban már túl van, s tisztelői megnyugtatósára írhatjuk, hogy pár hét alatt teljes felüülése várható.

** (Dr. Fejér Lajos), a szegénygyermek-kórháznak több éven át buzgó és jeles első segédorvosa, ki ebbeli minőségében kiváló érdemeket szerzett magának az intézet körül, e hó 20-tól kezdve Pest Józsefváros üllői-ut 13. sz. alá tette át rendelő helyiségét.

† (Halálhíradások) A magyar tudományos világban jövevü Kubinyi Agoston, a tud. akadémia igazgató tanácsának tagja, s a nemzeti muzeumnak századnegyednél tovább igazgatója, meghalt e hó 19—20 közti éjjel Pesten, s 21-én temették el. A halottas beszédet Székács superintendens tartá, kiemelve az elhunyt érdemeit a tudományosság és egyházi ügyek körül. A holttestet a tápiószalmártoni családi sírboltban helyezték el örök nyugalomra. Kubinyi működése már méltatva volt e lapokban; arcképe és életrajza „V. U.“ 1857. évi 39-ik számában jelent meg. A muzeum gyarapodásának legfőbb korszaka az ő igazgatása alatti időre (1843—1869) esik. Hogy sok nagybecsű tárgy ez idő alatt Bécsbe nem vándorolt, neki köszönhető. A történelem és régészet terén irodalmilag is foglalkozott, több cikket és értekezést írván. Született 1799-ben, s hosszabb betegeskedés után hunyt el. Polytonos gyöngéldökése miatt kellett a muzeumból is megválnia, hol Pulszky lett utódja. — A még szept. 2-án Pozsonyban elhunyt Querlonde Nándor 1848—49-iki honvédezedesről igen meleg sorokban emlékeznek meg a „Pozsonyvidéki Lapok“, s habár elkésve is, az érdem iránti kötelességből néhány sorban mi is fölevenítjük a derék bajnok emlékét. Ő francia eredetű volt, s mikor a magyar ezredek 1848-ban a magyar alkotmányra tettek le az esküt, a Sándor csár nevű gyalog ezredben századosi rangot viselt. A szabadságharc alatt törhetlen hűséget tanúsított esküje iránt, s nem egy vitéz haditettét vitt véghez Budatinnél, Branyiszknánál, Gönyőnél, Komárom alatt, stb. Fokozatosan nyerte el a katonai rangokat, s 1849-ben lett ezredes. A szabadságharc leküzdése után halálra ítélték, de ez ítéletet 20 évi fogságra változtatták. Oltalmában volt fogva 1856-ig, s rabtársa vala Szlávy jelenlegi miniszterelnöknek. Kiszabadulván, mint mérnök foglalkozott a vasutépítésekkel, de mellbaja miatt 1872-ben munkaképtelen lett s azóta Pozsonyban élt, nem minden nélkülözés nélkül. Halála hírére Szlávy miniszter sajtóközléssel irt levélben vigasztalta özvégyét s jelentékeny összeget küldött segélyre. Hasonlót tett Vetter altábornagy és Ivánka Imre képviselő is. Temetésén Dobay József m. kir. honvédezedes s kerületi parancsnok a tisztikarral együtt megjelent. — Zmeskál Zoltán, Árva megye alispánja, a mint községében cledelt és gyógyszereket osztott ki a betegek közt, a járvány áldozata lett e hó 13-án Lestiben. — Kosztolányi Antal, Arad megye volt táblabírája, pécskai járásbíró, meghalt e hó 19-én 53 éves korában. — Pozsonyból Morell Henrik akadémiai

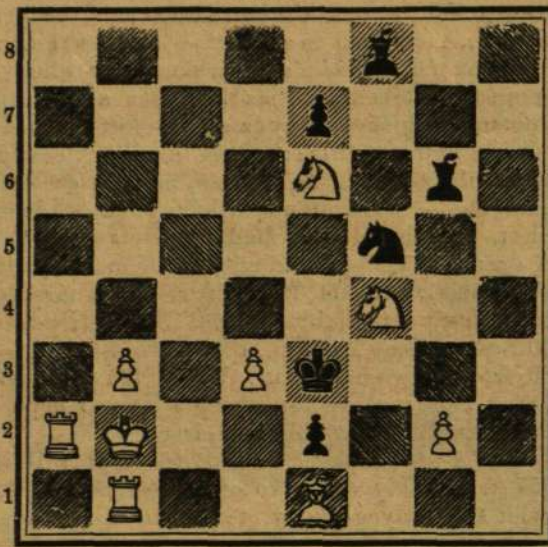
festész és rajztanár halálát jelenték. — Horváth Elek képviselő nővere: Mária, özv. Csendhelyi Ignácné meghalt Csöngén 49 éves korában. — Vulcan József román író s a „Familia“ szerkesztője elveszté anyját, Vulcan Miklósné, szül. Irinyi Viktória asszonyt, (a néhai magyar író Irinyi József nővére), ki N.-Létán halt el 60 éves korában. — A külföldön közelébb elhunytak közül legnevezeteseb: Csermák János lipcsei orvos-tanár, s a gégetükkrészet tudományának előbbre vivője, ki az 50-es években a pesti egyetemen is tanár volt. — Nelaton, nagyhírű párisi orvos, egykor III. Napoleon házi orvosa, ki Garibaldi meglőtt lábát is gyógyította. — Sidí Mahomed marokkói szultán, ki e hó közepén hunyt el 56 éves korában, s kinek halála után fia és fivére polgárháborút indítottak a trón fölött.

SAKKJÁTÉK.

721-ik sz. f. Pap Dezsőtől

(Miskolczon.)

Sötét.

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 716-ik számú feladvány megfejtése.

(Lehner M.-tól Bécsben.)

- VII. Söt. 1. Va2-a3... Vb6-b8+ 2. Kh8-h7... Vb8-b6(a) 3. Ba8-a8... tetszés szerint 4. V mattot ad. a) 2. ... V+ 3. K: V... tetszés szerint. 4. V mat.

Helyesen fejtették meg: Veszprémben: Fülöp József. — Gelén: Glesinger Zsigmond. — Sárospatakon: Gérecz Károly. — Debreczenben: Zagyva Imre. — Aradon: Kovács Albert. — Sziget-Csöngén: Mayer Károly. — A pesti sakk-kör.

Spanyol játszma.

(A bécsi nemzetközi sakkturnából.)

Table with chess moves and player names (Világos, Sötét) and their respective moves.

HETI NAPTÁR.

Calendar table showing dates, days of the week, and religious or public events for September and October 1873.

Felölös szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)